

N. ENYEDEN,

1846.

4.
1520
F. 12. VI

VIZSGÁLÓDÁS

a z

ERDÉLYI KENÉZSÉGEKRŐL

1520
F. 12. 71

VIZSGÁLÓDÁS

a z

Erdélyi Kenézsegekről;

egyszersmind

az erdélyi két oláh püspök igazolásául

felelet *Trausch* és főkép *Schuller*

cáfolataira.

I r t a

egy igazságkedvellő ns. hazafi,

kiadták

T ö b b e n.

Admittitur ad Typum
N. Enyedini die 5-ta Augusti 1846.
Henricus Wiszkócsy
Librorum censor, et revisor.

E l ő z m é n y .

Felmerült hazánkban a *szászok között lakó oláhok* polgári viszonyainak kérdése, s ez miután a törvényhozási terem falai közt megpenditetett, a historiai irodalom terén is komoly vitatás tárgya lett. A szász nemzetnek e tekintetben legjelesb fiai közül már kettő szólalt fel: *Transch**) és *Schuller* **).

Kik fognak velük a másik fél részéről is az irodalmi teren mérközni; mennyire fogják a kérdéselt tárgyat a más félről is kivilágosíthatni, nem tudjuk: de azt igen,

---

*) Bemerkungen über die vom Siebenbürgischen Bischof Herrn *Bazilius Moga* im Jahre 1837 zu Hermanstadt versammelten Landesstaenden unterlegte Bittschrift, von J. Tr. Kronstadt 1844. 8.

**) Beleuchtung der Klagschrift, gegen die saechsische Nation, welche die beiden valachischen Bischöfe auf dem Landtage von 1841 — 1843 den Staenden des Grossfürstenthums Siebenbürgen überreicht haben, von Johano Karl Schuller, Hermanstadt, 1844. 8.

hogy az csak olyan férfiak által helyhezteszhetik minden oldalról illő világosságba, kik képesek *a mikép voltak*, — az az: a szászok és oláhoknak II. Geyza ótai viszonyainak hű rajzát adni; mi nem mindennek való feladat.

Ily felszólítása az Erdélyi *Nemzeti Társalkodó* 1845-ki 48-dik számához jegyzett tudós hazánkfiainak, némely észrevételek megtételére és egy kapcsolatban álló kérdésnek felvilágosítására ingerlő: t. i. *Kik, vagy mik voltak a magyar királyok idejében Erdélyben fenállott kenézek, keneziatusok, és azok birósága vagy vezérlete alatt létezett népek?*

Általános észrevételül, a kérdésbenforgó *vádiratok* bírálására nézve, előre bocsátatik e régi közmonda: *igaz mondás nem emberszóllás!* a panaszkodás még nem árulkodás; a' kérelem nem vádolás! Nem árulkodni, vádolni, hanem panaszosan kérni indultak meg az erdélyi oláhok nevében azok fő pásztorai, azon hivataluknál fogva, melyet a lelkiösméretes meggyőződés, és polgári hivatali felelősség' terhe tőn reájok.

Meszzszelató körülnézéssel dús tulajdonságból keletkezett visszatorlások világítánd-

ják meg valóban sok részben a vádok' nem méltatlan voltát! A méltatlan gyanakodó, ott keres buvhelyet, hova maga szokott rejtőzni. Midőn a magyar és székely nemzettek körében lakó oláhok' képeit a királyi szabad földön lakozók arculataival egy tűkörhül akarják nézetni mintegy azt mondják: *lásd a vármegyéken lévő oláhokat, azok sokkal rosszabbul vannak; tehát a' miéink — szászföldön — jól vannak! — az az: türhetőleg *)* (30 l.); magok azonban háttérbe vonulnak, hogy követelésekre annál biztosabb tért vívhassanak ki maguknak, nem figyelmeztetvén a nézőt arra, hogy a nyomorban született ember szen-

---

*) Itt is nem azokrul szólanak előre, kik in *fundo Regio* laknak, hanem azokrul, kik nincsenek in *fundo Regio* pl. Szelistye, Talmács székek (31 l.) melyek a közgyűlésekben nem is képviseltetnek — Ostromotatik (3 §. 41. l.) az oláhok számának statisztikai felszámítása. — Ímé egy újabb statistikai felszámítás 1845-ik évről még világosabban kimutatja, hogy a szász földhöz praelensive incorporált és ma már tulajdonuknak tartott helységeiben 52,263 lélekkel van több mint az úgynevezett szász földön — salvo calculi errore, — miből ezen számításban meg nem fogható okból kiakariák hagyatni azokat kik nincsenek in *fundo Regio*.

vedése sokkal kisebb, mint egy szabadságból szolgaságra lesülyesztetté, kivált ha ezt attól szenvedni, kitől egyenjogot és polgári viszonyosságot követelni jogosítva érzi magát. Midőn a szászság a polgári egyenjogból egyedárusságot, a concivilitás jogából tözsérkedést látszik csinálni, a közállam veszélyeztetik, a legügyefogyottabb osztály gátolatván a lehető kifejlődéstől.

Igaznak marad örökre, mikép a szászság az oláhságot Erdélyben soha fegyverrel meg nem hódította, még is azt csaknem minden polgári jogaiból lassadán kivetkeztette, azoknak kik saját körében valának, kéretlen gondnokává válván; a szászság az ohláságot — dicső hangulattal — már ma éppen *naturálizálni* akarná, vagy is szászokká átalakítani! de az arra vezető módokat megtagadja, holott a nemzetek sorsából vett tanulság itt még az idő kerekével sem igazolható: *Qui prior tempore: potior jure!*

Jól mondja Schuller (59 l.) e világító, de valósággal: *vad*-iratában, hogy ezer dollog van egy nép történetében, melynek előbb létezését csak későbbi forrásokból tanulhatjuk meg.

Így tanoltuk-meg, már jó későn, most elismertetni kezdett igazságnak, hogy az 1224-beli Andreanum Privilegium, nem minden erdélyi német — teuto — vagy szásztelepnek adatott, és hogy azon nemzetté vált telepek nem is azon egyidőkoru lakósi Erdélynek. *) Így tanolandjuk-meg azt is jó későn, hogy az erdélyi oláhság a magyar dynastia alatt egy néppé — *unus populus*-sá — éppen a szászokért, kik közébe szállottak, nem válhatott, s mi okon, s mi erősségeknél fogva kívánják kitisztálni és — ily későn is — megkülönböztetni a régi *Blaccus* és *Bissenus* nemzet utódait a' köznéven *toleralt* oláhságtól mai időben; mire ezen felvilágosítás legyen előzményül!

Már 1820-ban April. 20-kán kelt legfelsőbb királyi határozat által kimondatott, hogy: az oláhok a szászok bevándorlása és telepedése előtt Erdélyben léteztek, és hogy a szászlakta földön statusjogilag minden lakósinak jogegyenlősége van. (*Natura fundi regii diversitatem juriū excludit*). Nem is történt ezen kimondott elv megváltoztatására semmi az által hogy azon

---

*) Bedens die Verfassung des Grossfürstenthums Siebenbürgen. 1844 Shuller h. h. 77 lap.

királyi határozat — mely a szebeni külvárosiaknak részletes követelésére hozatott vala — *circulariter pro norma generali* kívánt kihirdetése meg nem engedtetett (Schuller 80. l.) ezen szókban: *„Petito praeſati Episcopi (Moga) circa modum extensionis particularium ordinationum ad uniformem valachorum cum saxonibus aequiparationem prolato, locum non habente“*. Sőt az mondatik ki, hogy nem ez a módja; t. i. az *instantiázás* az hogy effele *uniformis aequiparatio* fogamatossá tétessék. Azonban

Ni van mondva sok királyi rendeletekben az is, hogy *in fundo Regio* — királyi földön — az oláh is polgári joggal bír. Erre tehát nekik nem kell semmi új szerződés — *naturalisatio* — csatlakozás, csak polgári birtok; állván az, hogy *natura fundi Regii jurium diversitatem excludit*.

Valamint se báró se nemes ott *qua talis* kiváltsággal nem bírhat, úgy senkisémmé jobbágy, nem rabszolga. Következésképpen az országgyűlési-követválasztásban, *repraesentatione*ban is az oláh *civis*nek voxának kellene lenni de *stricto iure*, mint akármely *municipiumnak*, kik által nem a szász, nem az oláh, hanem a polgár, — a *civis* — *repraesentatio*

táltatik. Ámbár Erdélyben nem oly formában képviseltetik e 4-dik status, mint Magyarországhban. Ezen jog követelésében semmi alkotmány felforgatása nem rejlik, hanem felebresztetik — a görög valláson levők méltatlan elnyomásából a nemzet egyenjoga!

Ebbeli követelése az oláhoknak szintoly kevésbé alkotmányellenes, mint a milyen alkotmányellenesnek nem tartatott 1744-ben a catholica religionak és statusnak praejudiciosus — ártalmas — articulusok eltörlése, s hasonjoggal indult meg a legislatio útján — mint vallásfelekezet — ebbeli jogaiban való visszahelyeztetése iránt az oláhság. Valóban váratlan is a szász nemzettől, midőn polgártársait, conciviseit *ad viam juris ordinariam* — rendes per folyam útjára — kívánja oly kérdés iránt útasítani, melynek a közérdek tekintetéből a törvényhozás mezején kell kiterülni! Már fel századnál több idő folyt el reményteljes biztatásokkal, és midőn sikerét most könyörgőleg sürgetik, *rebellio*val oktalanul gyanusíttatnak a könyörgők, holott az unionis — egyesületi — articulus csak *magára* is elég biztosítólag szól azok mellett t. i. kik senkinek nem jobbagyai! kik senkit földes uroknak, patronusoknak a fejedelmen kívül nem ismer-

hetnek: és kikre királyi minden intézkedés ellen, a terü naponkint súlyosabban növekedik. Azonban még is úgy látszik, mint-ha a száz nemzet tudós tagjai jelenleg is gyönyörködnének az oláhok panaszai letiprásán, hogy azok jobb, és őket méltán illető sorsra ne juthassanak! holott időszerű kívánat: hogy az előíteletekből, hűbéri rendszerből származott kárhozat megszüntessék, és a polgári jogok gyakorlati szabadságáritushoz, valláshoz ne köttessék! hanem a polgári egyenjoguság törvény által biztosítottassék minden polgárra nézt.

A püspökök e célra láttatnak dolgozni, a miért gyanusítást, gunyolást nem érdemlenek vala! Nem azt kívánják ők, hogy a dik natiot formáljanak, nem azt, hogy azon szabadságokat, miket törvény által, néholt ítéletesen magyar- és székelyföldön elvesztettek, vagy talán soha nem is birtak, követeljék, visszanyerjék, hanem csak azt, hogy a' mit soha törvény, vagy törvényes alapítvány azon néptől — erkölcsi testülettől — mely a' királyi földön lakik, és lakott, elnem vett; tudni illik: a' polgári jogot, concivilitást élvezhessék teljes szabadsággal, és az 1764-beli 6-ik törvényoziknek azon ága: *ne in ferendis publicis oneribus,*

pliusque praestationibus prae aliis graventur; mások fölött ne terhelteessenek, valahára teljesíttessék. Továbbá

Ohajtásuk abból áll, hogy bár csak azon állásban láthassák magukat a királyi földön lakó oláhok, melyet az 1804-beli szabályozás adott, miszerint a vidéki helységek iránti végzések minden közönségek tudásától s helybenhagyásától függővé rendeltettek; mihez annál méltóbb követelésük van; mivel az 1804-beli *regulativum punctumok* 19-ik cike szerint *a német születés feltétele a polgári joghoz juthatás feltételei közül el van törölve*, még is ma ha valaki németül nem tud, nem csak tisztviselőre, de még polgárságra sem vétetik fel. A képviselőtről, mely a kerületek minden helységeire kiterjesztendő, fenálló rendelet, csak papíron áll, holtott: a szászok között lakó oláhoknak személyes szabadsága is *azonegy a szászokéval*; *populus valachicus in gremio nationis saxonicae degens, et quoad personam plena et tali aequa libertate gaudet.*

Valljon az oláhpüspökök nem méltán kívánják-e tehát azt is: hogy a királyi földön lakó oláhok ne más, hanem saját pap-

joknak adják a' dézmát, és számuk arányához képest részesedjenek a képviselőben? a' nélkül hogy szászszá válni kényszerítenének; midőn elegyes helységekben, hol oláh és szász lakik, a választottság alkotásában ma az oláh népességére gyakorlatilag tekintet nincs. A maguk papjait illető jövedelmeket pedig kezükből kicsikorva lenni látják. *)

Hármat kíván tudós Schuller úr (49.l.) megbizonyíttatni:

- a) Az oláhok előbb ittlétét a mai szász földön.
- b) Azoknak jogállását a németeknek erdélybeni megtelepedése előtt.
- c) Az oláhokon a szászok által elkövetett jograblást.

Vegyük fel tehát rendre ezen kérdéseket, mielőtt komoly hangú gunyoló vádoltatásuk a közvéleményt egészen el nem foglalnák.

---

*) Ezt Eder is megjegyezte.

ELSŐ FEJEZET.

Az oláhoknak a szászoknál előbb ittlétéről a' mai úgynevezett szászföldön.

1. §.

Éder József kinek az oláhok 1791-beli kérelmére tett visszatorló feleletét mind két új író dicsóiti! önmaga — meggyőződven saját, sok rendbeli kritikáiban az egyenes vizsgálatot ki nem álló erősítéseinek voltáról — későbbi elszort munkálataiban, több helyen megcáfolta azon állítását, hogy az erdélyi oláhok íminnen, amonnan a 13-ik és 14-ik században bévándorlott *alynép* volnának, kik a szászföldre reá tolakodtak volna, pl. *Felmer* históriájára írt bírálatában 8 és 98 l. ezeket írja: *Dacorum populum, seu per Romanos, seu per alios, qui deinceps usque ad adventum Hungarorum Daciae dominatum tenuerunt, seu intereptione deletos, seu universe ex his terris vel expulsos esse, vel sua sponte aliorum commigrasse a nemine quopiam proditum est. *) Ab Aureliano Daciam Traiani sub-*

---

*) „Nincs adatunk arról, hogy a Dacusok maradéki — népfajai — sem a' Magyarok, sem az előttük uralkodó nemzetek által e földről kiűzettek, e)

lato exercitu et provincialibus relictam — de colonis per Trajanum in ea loca adductus, non de Dacis indigenis accipio. Et vero homines qui verosimiliter inde a Deceballi temporibus aliorum dominatui subditi, et potissimum rudes, egeni, despiciatissimique vixerint subdolos, vindictae ultra modum adpetentes, atque aliis flagitiis contaminatos fuisse, nemo rerum humanarum intelligens mirabitur. Magnum pauperes opprobrium iubet quidquid et facere et pati. (Hor. III. 24.) **)

,Ilyen az ügyefogyott embernek keserve volt, s az által még inkább keserítették, hogy közönségesen mindenféle gonoszságot, melynek, elkövetése által szegénységet enyhíthetné, gyanítanak felőle' (Eder Erdély ősmertetésének zsengője, XXXIX l.)

---

töröltettek, vagy önként elmentek, elvándorlottak volna "

***) „Azonban nem csuda, hogy azon nép, mely Decebalus óta, szüntelen mások uralkodása alatt hánykodott, elszegényedve, elnyomorodva, tudatlanságban és megvetett állapotban sinlődött, bosszúálló indulatu, szabadságra vágyó ingerrel telje, elhanyaglott, csaló, rabló, s több gonosz tetteket gyakorlott. Ezen elaljasodás az emberi sors következése vala! "

Úgyan ő a Felmernél h. h. 101 l. azt jegyzimeg, hogy: „a szászok mindig azon törekedett, hogy mentől több helységeket, népet meghódíthatna, kerithetne akármi mód-
dal maga keze alá (melyeknek lakói nyakán kimáshasson) kik a magukra súlyosodó adózásban, terhekben *segítenék* őket. *)
E törekedésükben minő módokkal értek célt, alább fog következni. Minek bővebb kivilágítására megjegyzendő:

1. §.

Valamint a szászok nem ugyan azon egy eredetű, koru telepek, hanem részint gothus maradék, részint von herumflandern, **) vándorló, keresztes hadakból elmaradt, s különb időkhben, királyok által hívott, megtelepített vendégnép, úgy az erdélyi oláhok sem azon egy eredetű, hanem részint római gyarmatok itt megállapodott marad-

---

*) „Porro Saxones nimirum satagebant, utquam plurima possent loca, in Comitatibus sita, quocunque pacto sibi adjungerent, numerumque eorum hominum augerent, a quibus pars subsidii, Saxonibus universe irrogata, representanda esset“.

**) Schlötzers Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen, Vorerinnerung p. IV. ~~KARABÉLY~~

ványai, részint más országokból ide átköltözött nép; kiknek (az oláhoknak) nagy része saját régi lakhelyeikben meghagyatott, sőt királyok meghívására *) a várak, szélhelyeknek őrzésére telepítetett, adományoztatott, részint a puszták betelepítésére beto-
gadtattak, és nem mint olyanak, kik fegyvererejével hódítottak-meg, hanem részint szabad polgári birtokjogokban megmaradtak vala régi időben, részint letelepítették új alkukötések mellett. Igen jól teszik tehát azok, kik az oláhok közt, a mostani időben a régi *Blaccus* és *Bissenusok* maradékait, lakhelyeiket, és népfaját Erdélyben keresik, valamint talán rosszul okoskodtak azok, kik általában minden Erdélyben lakó oláhtörzseknek nemzetiséget és polgári jogot követeltek csak azért, mert sokan vannak (1790). Valamint szintén rosszul cselekesznek azon tudósok mostan, kik a pusztában fohászkodó népfajzatok példájára őket azért, mert *panaszolkodnak*, s könyörögnek hiveségtele-
neknek hirdetik. Valóban meg kell vala emlékezniök a szászpárton álló, s gyanúsításokkal teljes nyomtatványokat kibocsátó tudósoknak, hogy valamint foganatos és sza-

---

*) Ulad. II. Decr. anni 1495. art. 15.

had vala 1224-ben a *teutonicusoknak* II Endre királyhoz folyamodni, és elvesztett szabadságait visszakérni és birtokjogaikat, nevezetesen a magyar nemzet sajátjában csak királyi szózatra felállítani és kiterjeszteni képesek valának szintűgy szabad és nem idomtalan cselekvése az oláhságnak, midőn nem egyedül a királytól, hanem a törvényhozó testülettől hasonlót kérnek, és követelik nyilván fellépve mindenki meghallgatásával, azon kérdést, ha valljon őket minő polgári jogok illessék a királyi szabad földön, és egyáltalában nemzetiségük -, és vallásuknál fogva ?

3. §.

Hogy a *Blaccus*- és *Bissenusok*, kikről II. Endre király 1224-beli adománylevelében emlékezik, Szeben táján, és azon kerületben, hova szászok telepítettek, léteztek, kétséget nem szenved! a magyar királyok azonban őket is t. i. az oláhokat a *hospesek* közé sorolták, mint a kik *alienigenák* és nem magyarok voltak. Így Sz. István Decr. L. I. Cap. 6. Kálmán Decr. L. I. Cap. 80. az efféle *hospeseket* kétneműleg különböztették, olyanokra t. i. kik *pro terragio censust* fizettek, mások, kik *et pro terragio*

et pro *libertate* taxáttak libris denariorum. Ilyenek voltak a *slavusok*, *rácok*, *ruthenusok*, *udvarnicusok* és *oláhok* kiket — úgy mint az oláhokat — Ulászló király 2-ik *decretuma* 45-ik articulusában egyenesen közikbe sorol. A' szász *hospes* szintúgy mint az *oláh* katonáskodástól, szélek őrzésétől nem volt ment *), de az oláhság, nevezetesen a szélbeli várak szolgálataira fordítalott, magok külön *knéz* vagy *keneziatusai* alatt, mint a' Szászok is saját Graef — comeseik — alatt; miről alább bővebben. Kezdjük a régibb histórián.

4. §.

Béla király névtelen jegyzője, kinek hitellességét megvetni nem lehet, ezt írja: *devicto per Tuhutum duce valachorum Gelou, hos cum morte Domini sui, propria voluntate dextram dantes dominum sibi elegisse dictum Hungariae ducem. **)* De valamint

---

*) Decr. Mathiae Regis anni 1459. Cumani, Philistaci et Tartari juxta antiquam consuetudinem exercituabuntur, secundum quod Saxones —

**) Meggyőzvén Tuhutum az oláhok vezérét Gelout, a nép meghódolt a magyarok vezérének és azt uroknak választották. (27 fejezet).

ez által magyarokká nem váltak, úgy nem is mondhatni, hogy minden sajátukat elvesztettek, subjugáltak volna, sőt inkább *fri-gyestársokká* lönek. Vagyha meghódított nemzetnek tekintethetnének; azon régi *Blaccus* és *Bissenus* maradványokra nézt, még sem lehetne azt állítani, hogy minden polgári jogokból kivetkeztek, mert Tuhutum fegyveré azon tájakra, hol ezek Oláh- és Moldovaországok széleiben tartozkodtak, el nem halott. Ugyan is:

5. §.

a) Engel Bolgárokrólí történetírátában (355 l.) ezt írja: hogy a Blaccus és Bissenus nemzetség a bolgároktul származott, egybeelegyedett az *utrigurokkal*, az Attilanus hunnok maradványával, a székelyekkel, kik már 1146-ban II. Géyza alatt hadakoztak, és régi szokásnál fogva a magyar táborok előseregei valának; ezeket, mint a kik gyakran megszaladtak az ellenség előtt, *Bissenus* szótól *pessimi*, *vilissimi* névvel csufolja, azonosítja; *Bonfinius* és *Thurocz* hist.

b) *Schlötzer Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen* (63gl.) azt mondja: hogy az oláh se nem bolgár, se nem római eredetű,

hanem géta és dák maradék, mely közé elegyedtek római maradványok is. *Die Bissener bekamen auch die Ehre immer den Vortrab auszumachen, und hieszen daher Proculcatores.* Ezeket új vándornépek, a *pacínakok* beszorították azon havasokra, melyek Erdélyt Oláhországtól elválasztják. Ezeket már sz. István király úgy találta mint honukban megtelepedett népeket, és *várvédekké* tette, kik senkinek egyedurasága alatt nem valának. *So sammelten sich also in 13-ten Saeculo fast alle die Nationen in Siebenbürgen, die S. Stephan schon bei seiner Eroberung vorfand, und die insofern Valachen indigenae oder inquilini sind.*

c) Fessler Geschichte der Ungarn I köt. 325 l. ezt írja: hogy a magyarok beütésekor Erdélyben *gothus* maradékok, *avarok* és *oláhok* laktak. A kik pedig akkor szabadok voltak; és mindazok kik fegyverrel a magyarok ellen nem szegültek, szabadok maradtak és bántatlanul. Az oláhoknak Erdélyből kivándorlásáról *Benkő József* történetje I. köt. 478 l. következőleg emlékezik: „Saeculo 12-o e Districtu Fogarasensi maximum Valachorum numerum sub duce Negro (Voda) cum familiis per alpes Barciae conterminas emigrasse; — saeculo pariter 14-o no-

bilis valachus *Bogdan* (Voda) cum valachis e Transsilvania conscriptis Cumaniam occupavit.⁶ Létezett tehát Erdélyben oláh, még pedig sok azon időben, midőn a szászvendég közibe települt. Hogy Barczaságon az oláh régibb telep a szásznál, a *Teutonicus Rendnek* 1216-ban *Endre* király által adott adománylevelből világos, hollott a *Blaccusok* szomszédai valának azon adományozott helységeknek. *) A' kertzi oláhság földet a' Blaccusok földéből szakasztotta ki az apaturság számára II *Endre* 1223-ban, *exemplum de Blaccis* — **)

Szebenvidéken is régebb laktak oláhok mint szászok, mondja II. *Endre* király 1224-beli kiváltságlevelében, midőn nem a *Bissenusok*- és *Blaccusoknak* engedi meg, hogy az erdők- és vizeket közösen használják a *teutonicusok*kal, hanem ezen új *teutonicus* colónistáknak; mi által nem hogy valamit nyertek volna az oláhok, hanem veszlettek, mert elvételeztőlük, és közre bossátlatott az, mit addig egyedül bírtak; gya-

---

*) Lásd Schuller Archiv fol. 219 not. 5. item fol. 223. Honorius pápa confirmationalisát 1222-ből (n. ñ h. h. No. 7.)

**) *Eder* de initiis saxon. p. 188. not. 17.

níthatólag nem minden szerződés nélkül t. i. az erdők és vizek használatai. *)

6. §.

Az oláhok régibbségét a szászokénál azon földön, *Theodoricus* püspök 1228-beli levele is bizonyítja, ki *Cumanus* püspökséget állítván fel, a székelységet avval nyugtatta meg, hogy Isten az oláh vagy székely közt különbséget nem csinál, s a farkast a báránnyal egy nyájban élteti! **)

Mindig lehet felhozni sok adatot, pl.

a) 1261-ben *Gallus* a *Wydh* fia *Bord* földét mely *Zumbathel*nek szomszédja vala és akkor oláhföldön létezett, meggondolván, hogy az ősi oláhföld volt, még talán a' Bolgárok idejében is, *Pogurashoz* biratott az Oláh ivadékainak visszaadta. ***)

b) 1247-ben *Béla* király azon földet és havasokat, nem különben az *Oltig* terjedő oláh kenézségeket a német lovagrendnek a-

*) *Praeter supradicta, silvam Blaccorum et Bissenorum, eisdem contulimus* (*Eder* h. h.)

**) *Fejer Cod. Dipl. T. 3. V. 2. 151. 153. l.*

*** *G. Kemény József* in *Kurtz Magazin* 1844, t. Band 2. Heft 176 l.

dományozta, kivévén némelyeket u. m. Litvy és Szeneslav vajdákét. †)

c) 1252-ben *Béla* király *Zék* földét (Hidvéget) ajándékozta *Akadás Vincének*; *inter terras Olahorum de Kirtz, Saxonum de Brassu, et terras Siculorum de Sebus existentem.*

d) 1260-ban *Ottocarus* cseh király a pápának így írt: *grave bellum adversus Belam et natum ejus (Stephanum V.) Ungariae reges gessi, qui innumeram habebant multitudinem Siculorum quoque et Valachorum, Bezeniorum, Bulgarorum etc.* ††) Már ekkor számos hadisereget lehetett az oláhokból kiállítani.

e) 1272-ben *László* király *Donatiojában* *László Mestert* megjutalmaztatja: *anno 1272 Litheu vajvoda Valachiae cis Alutam, partem de regno nostro ultra alpes (Transilvaniae australis) existentem pro se occupaverat, Magister Georgius Bulgaros illos, vel ita dictos Valachos, ad obsequium revo-*

---

†) *Hatona* T. 17. p. 94. *Bárdossy* annal. *Terrae Scepus.* p. 297

††) *Fejér* Cod. Dipl. T. 4. V. 3. 15. l.

oavit. †) Az erdélyi havasokhoz kapcsolt részeket visszafoglalta.

1) Arról hogy némely vidéken az ott lakó őstelep, az *oláhdság fogadta be a szászságot* és adott megtelepülésre helyet, bizonyít azon 1566-ban költ sententia, mely a besztercei levéltárban létezik; A *Blaccusok de villa S. Petri* és a *Teuto-advenák de Praedio Husulschilf*, kiknek a besztercei Comes megtelepedés végett egy havasbeli erdőt mutatott vala ki, pörlekedtek Lajos király előtt ily szókkal: *Blaccos de villa Petri aegre tulisse, ut Territorium suum ultra mille annos possessum per se et majores suos multis vicibus sanqvīne redemptum disputetur, et pars illius pro meliori emolumento advenarum Teutonum Praedio illis assignato —adjiceretur,— justum et aequum esse invenimus: ut cum Territoriorum limites ingressu adhuc Hunnorum designatae et per duces eorum sancitae sint immutabiles, sylvā haec maneat*

---

†) Bárdossy h. h. 240 lap.

penes villam Blaccorum, cujus ab antiquo fuisse et situs et publica notitia demonstrat. Ne tamen hospitem istorum animi moerore afficiantur, conceditur desiderium ipsorum et citra voluntatem Blaccorum, villam suam penes villam S. Petri collocandi. Quibus discordiis taliter compositis accedunt Blaccorum de villa S. Petri seniores, et offerunt nomine omnium colonorum suorum, Teutonibus in testimonium amicitiae qua ipsos ut vicinos suos, et provinciae istius hospites amore amplecti et sublevare cuperent, gratis tot ligna pinea e sylvis suis, quot pro constructione totius villae una cum oratorio et aliis aedificiis communibus indigere ipsos continget. Teutones seu Germani Blaccis pro amabili offerro hoc magnas dicunt gratias, illisque suam etiam vicissim devotent amicitiam et servitia.

g) Hasonló és alig bihető, hogy 1753-ban a Resinári oláhság Transsumtumban egy oly levelet tudott beadni bizonyos metalis perben, mely Attila király idejebeli határjárásról szól. Ezen 1488-beli Transsumtumban említetnek Radul Negru és Bessarabu vajdák is.

Ezen régi oláh villát, mintha Székely-
határán lett volna, Mátyás király 1467-ben
remittálta a' szászoknak, a kik kezéből zá-
logképpen jutott vala Szilágyi Mihály kezé-
re, kitől Geréb Péter (Veresmarti) impe-
trálta volt, kit notáztatának. Mi okon ???

MÁSODIK FEJEZET.

*Az oláhok jogállásáról a németek Er-
délybe megtelepülése előtt.*

1. §.

Az erdélyi régi lakók ivadéka, az *oláhság*,
a polgári jogok gyakorlatából nem volt ki-
rekesztve, a magyar királyok alatt pl. Ugri-
nus Mester Fogaras és Szombathely birto-
kaért perelvén, III. Endre király idejében,
communis Inquisitio vitetett végbe azon or-
szággyűlésen mely 1291-ben tartatott Fehé-
várt, és a melynek az *oláhság* is tagja volt.
A sententiának ezek szavai: *Andreas rex
etc. Cum nos universis nobilibus, Saxoni-
bus, Siculis et Olachis in partibus Trans-
silvanis apud Albam Iule pro reformatio-
ne Status eorundem congregationem cum
iis fecissemus, ab eisdem Nobilibus, Saxo-
nibus, Siculis et Olachis diligenter inquire-
fecimus, si dictae possessiones (Fogaras*

*et Zumbathel) ad ipsum magistrum Ugri-
num dignoscuntur juste et legitime perti-
nere etc. *)*

2. §.

*Első Lajos király kiváltságlevele sze-
rint, melyet adott de jure gladii az erdélyi
nemességnek 1366-ban kétféle oláhság volt.
Más a communis olahus, más a kenéz oláh
— vagy is nemes. — A communis olahus a
vajdák congregatioján és judicatusán pörle-
kedett:*

*,Si communis olahus aliquem nobilem
hominem in publico maleficio inculpans non
possit totaliter per nobiles probare actionem
tunc probationem ipsam faciat, prout potest,
videlicet vel per nobiles vel per Knezos,
ubi unus quisque Knezus per nostras Lite-
ras Regales in suo Keneziatu roboratus
pro uno vero nobili acceptetur.'*

*,Communis autem Kenezus pro villico
fidei unius fertonis computetur, et commu-
nes homines seu Olahi recipiantur pro ho-*

---

*) Fejér Cod. Dipl. T. 6. V. 1. p. 118. Eder obs.
crit. ad Felmer p. 53.

*minibus fidei medii fertonis in approbatione praenotata.*⁶

, Et eodem modo *Olahus communis* suam actionem probare possit contra nobilem, quem publice apprehenderet in aliquo hujusmodi maleficiorum. *Homines communes seu Olahi* qui fuerint in *congregationibus* vel *Judicatibus Vajvodae aut vice Vajvodae* vel ejus comitum, habentium tamen ad haec facultatem juridicae extradari poterunt etc.⁶ *)

3. §.

Az oláhság régentén külön kerületekre, *Districtusokra*, bíróságokra avagy *kenézségek*re volt felosztva; ezen elosztást *Districtusonkint* előadni, elősorolni nehéz feladat; de talán az idő ezt is kifejti. Azonban létezésükről kétkedni nem lehet. Ez a szó „*knéz*” nem annyit tesz mint *kinéző* (mint Benkő Hist. T. I. p. 566 gyanította vala); e név talán slavus eredetű (*kniáz* oroszul *főnök*); valamint az apró székek: *stolitza*. Ezek a’ *kenézek* saját kerületeiknek *Birái*,

---

*) *Fejér* Cod. Dipl. T. 9. V. 3. p. 552. Capit. Alb. Cent. XX. nro 60.

hadakozásaikban vezetői, rendőrei voltak; kik az Ispányok, Főkapitányoktól függöttek, a parancsokat kiadták, és saját kerületeikből járó királyi jövedelmeket fölszedték, és beszolgáltatták. *)

Erdélyre nézve világosan szól és bizonyít az elmondottakról *László király adományleve'e*, melyben a *Demsusi Csalai* családnak ajándékozott némely jószágokat Hát-szegvidéken; ezen királyi adománylevél i-detartozó szavai ezek: *sub eisdem conditionibus et servitutibus, quibus per praedecessores nostros Reges Hungariae, in Districtibus Valachorum possessiones et villae donari consueverunt dedimus, donavimus et contulimus* **). Miből azt is lehet következtetni, hogy az ily kenézek nem ugyanazon

---

*) *Gustermanns Ausbildung der Verfassung Ungerns*, I. köt. 75. l.

**) Hasonlót tanusít még e következő két adománylevél; az egyik ugyan a fennevezett királytól: *ddto Pragae feria quinta proxima post festum B. Martini Eppi pro Benedicto filio Petri, Demetrio filio Kerestel, Joanne filio Benedicti, Thoma filio Ruda, et Valentino filio Petri de Vaad, Nalatz et Barest Districtus Háczeg. Comit. Hunyad, nisi eadem ad aliquod castrum regale vel officiolatum*

feltételekkel, melyekkel más királyi adomány-
levelek adalának; hanem más megkülönböz-
tetett *conditiokkal* pl. várvédség és bizo-
nyos taxák fizetésére köteleztettek. A mint
ezekről bizonyít *Engel* *Gesch. des Ung.*
Reichs 813. 359 lap. az 1268-ki évnél; ki
azt mondja, hogy Magyarország megnépe-
sítésére *scultetiák* állitattak fel; az az: va-
lamely tehetősnek egy darab pusztá föld,
vagy erdő adatott, oly feltétellel, hogy azt
megtelepitse, maga és maradéki pedig azok
felett biráskodjanak. Az oláhok- és rusnyá-
kokra nézt az ilyen *scultetiák* *keneziatú-*
sok-nak neveztettek.

Más példája az Erdélyben volt kenezi-
átusoknak, hogy t. i. a' szekelység között is
rég oláh telep létezett (62 l.) a' szász bé-
telepedése előtt, *Oláhfalu* a' mint 1301-be-
li adománylevelekből megtetszik e' szókban:

---

aliquem pertinerent, sub eisdem conditionibus,
servitutibus et consuetudinibus, quibus per prae-
decessores Reges Hungariae in districtibus *vala-*
chorum possessiones et villae donari consueve-
runt. „A másik pedig 1445-kről,“ pro Andrea
de Pestyen et heredibus universis super totali
possessione valachali Boldogasszonyfalva et prae-
dio utroque Kalantelke Comit. Hunyad sub illis
servitutibus et conditionibus, quibus altae posses-

*Ladislaus — alias Venceslaus — rex etc. Ursus Knezius nominat et in personis universorum incolarum et inhabitatorum villae nostrae olachalis (Oláhfalú) in medio Sicularum nostrorum de Udvardhel commorantium significavit, quod dicti Incolae ob continuas sicularum partium illarum invasiones et territoriorum dictae villae nostrae occupationes, ad tantam reducti sunt inhabitantium et mansionum paucitatem, ut ligna et tigna ad castrum nostrum Udvard, pro ejus conservatione et munitio-
ne necessaria vix jam subministrare possint, et tamen per Castellanos dicti Castri nostri eatenus quotidie adurgeantur et cogantur, ubi tamen, memores fidelitatis et obsequiorum servitiorum sub quibus a praedecessoribus nostris Hungariae regibus terra relictis et donati fuere. Cuperent porro quoque huic Regno nostro pacifice et quiete inservire, hinc ne inhabitatores dictae villae nostrae secus et ab exordio ad Castrum*

---

siones valachales tenentur et conservantur per aliosque Reges Hungariae conferri solitae fuerunt.
Wiener Jahrb. der Literatur 113 köf. 76 és köv. I

nostrum praefatum Udvard servientes, et lignis et lignis, peditibusque servitiis castrensare soliti, cum manifesto nostro et ipsorum damno penitus libertate sua excidere contingat, mandamus etc. ut nemo ipsos universos; praeter Castellanos nostros de dicto Udvard judicare, et ad servitia qualiacunque cogere praesumat — exceptis tamen sicut in dicta villa mansiones tenentibus quos a jurisdictione Knezii eximentes tempore exercituum more aliorum liberorum siculo- rum, sub vexillo comitum ipsorum connumerari ac exercituare volumus — praestent tamen Knezii praestanda *)

5. §.

Több példát is fel lehet hozni a magyar királyok által helybenhagyatott kenézségekről; a' milyen a) 1561-ben Lajos királyé Ozon földéről, mely örökségül szállott Sztan és Locoloy ivadékira, kik ezen kenézségben cónfirmaltattak Mária királyné által is 1404-ben. **) b) 1409-ben Villa Achynus

---

*) Schuller Geschichte von Siebenbürgen 1840 Nr. 2.

**) Kolo'smonostori levéltár.

Polyana vaskapunál megtelepítettet, *Sztántsul Beroe filium Thatul de Osztro, Dragumir filium Zeyk de Tordavize et Vlad filium Eliae kenezios etc.* *) o) Nevezetes példa és adat a *Csolnakosi* család *kenézsége* Hunyadmegyében, Zsigmond király 1409-ben királyi birtokát; *Hunyadvárát* donálta *Vojknak* a *Serbe* fiának a ő általa *Magosznak* és *Rádulnak*, kik *Vojk testvérei* valának; *item*, más *Rádulnak* (fratri patrueli) és *Jánosnak*, az elől írt *Vojk* fiának — e volt Hunyadi János — *Sigismundus Rex etc.* Ao. 1409. *possessionem nostram regalem Hunyadvár vocatam Voyk (filio Serbe aulae nostrae) Militi et per eum Magos et Rádul carnalibus*, ac *Rádul patrueli fratribus nec non Joanni filio suis donavimus etc.* Im ez a Hunyadi János igaz genealogiája. **) Lásd *Benkő József* in *supl. histor. T. 1. p. 569* hol felhossa 1446-beli statutoriáját ezen *kenézséghez* tartozó *joszágokrul*, melyek a *Csolnakosi család* részére jutottak: „*Nobilibus Dán filii Jariszló de possessione Csolnakos, in cujus Dominio praefatus Daan hucus-*

*) *Schuller* h. h. Nro. 5.

**) *Archiv. Cam. aul. hung. in Elencho Archivi fiscalis Gibin. V. Miscell. Fascic. 8.*

que more Reneziatu perstitisset; Dat. in festo ascensionis Domini Temesvári, per Joannem Hunyad Gubernatorem.

6. §.

A kenézségek egyáltalában nemcsak az oláh, hanem a székely és más districtusokban is léteztek. Első eredetüket Sz. István király idejére gondolom felvihetőnek; különben nem tudom, hol fogjuk keresni és megtalálni azon népeket, melyekről gyakran rendelkezik; pl. „*Nemo comitum vel militum aliquam liberam personam servituti subdet.* *) „*Jobbagiones Castrorum teneantur secundum libertatem* a S. Stephano institutam“ **) A *filisteus*, *cumanus*, oláh és tatár egybeszámíttatott, *connuméráltatott*, és hadi szolgálatokat tett, valamint a *szászság* is. ***)

Ezek száma mikint szaporodott Erdélyben és terjedett el a királyi földön, megmondja IV. László király 1285 után; miután a talárok legyőzván *Fogaras* földet és *Má-*

---

*) 2. Decr. cap. 2.

**) Decr. *Andreae* III. Art. 19.

***) *Ladislai* Posth. Decr. 2. Art. 9. Ao. 1454.

ramaros vidékét az oláhság megtelepítésére kijelölte, a földesurikéz alá jutottakat, kik 1324-ben Károly király privilegiuma által a szabad vándorolhatás- és költözködhetésben megvalának szorítva, *Zsigmond* király 1391-n felszabadította, hogy odamehessenek, hol könnyebben élhetnek. *)

Igy települt rendre sok *oláhság* a szász-ság közé is; — mely (oláhság) talán akkor nem vala terhére! — nevezetesen *Medgyes*-és *Selyk*székekre 1469-k évben király édic-tum által szabad oláhok telepítették. †) Ha-sonlag a török pusztítás után egész faluk *Szászváro*sszékhén. Nem volt szokatlan a nemések *praediumaira* is „*more teutonico*“ scultetiákat telepíteni, ††) kik bizonyos ta-xákat fizettek.

Ezen szó: *more Teutonicorum* úgy lát-szik nem azt feltételezi, hogy minden colo-nista német nemzetbeli származásu; hanem inkább egyáltalában colonistát jelent, a mi-lyen oláh is számos volt, kik ez által kü-lön kerületeket, *keneziatusokat* formáltak ;

---

*) *Capit. Alb. Misc. Cist. 3. T. 3. Nr. 50*

†) *Haner Sieb. p. 217. not. m.*

††) *Eder. h, h. 107. l.*

de nem voltak a szászok dominatusa alatt. A *Scultetiák*, keneziatások minő bíróság- és polgári jogok gyakorlatát éldelték magyarorszában megmondja Bárdossy in annal. terrae Soepusiensis Nro. 2. 13. 15. 70. 71. 96. felhozott adománylevelekből; példánakokért:

1204-ben *Henricus Croatiae dux* szabadságot engedett *Teutonicusok* megtelepítésére oly feltételekkel, melyekkel a' silesiai *Teutonicusok* éltek, az az: *telepítsenek népeket, kik nem mástól, hanem a scultetus-tól függenek: Jure Teutonico litigaturi excepto jure Ducali, quod est: decisio capitulis vel membrorum mutilatio.*

Hasonlókat lehet látni különbesztendőkről, melyek a szászok megtelepedéséhez közelebbi időre esnek, pl. 1244. 1251. 1252. 1279. 1289. a holott nem új adományozás, hanem a *régiek helybenhagyása történik*, ilyen az utolsó 1289-beli a midőn Cunegundis, a IV. Béla leánya oda terjeszti ki állapotukat: *ut omnes Incolae seu Mansionarii qui in villa Polya more Teutonicorum sunt collocati jure Teutonicali Magdeburgensi vivant.*

7. §.

Az erdélyi oláh *kenézségeknek* a németek Erdélybe településekor i jogállásáról világosítást adnak e következők:

a) *Hunyadi János* adománylevele 1406 de pertinentiis Castri Hunyad, *Keneziatu videlicet Tót-Kalánlelke Lucae Huszár colato jure haereditario; sub his conditionibus: ut Knezius excubias et vigilias ad praedictum Castrum ordinare faciat, et medium florenum de qualibet sessione et singulum cubulum unum frumenti, alterum avenae solvat.* *)

A kenéz kötelessége volt, az őrsereget, a vigyázókat a várszolgálatjára kiállítani. Minden sessio vagy mansiotól egy köből búzát, más zabot, és fél- fél forintot pénzül beszolgáltatni a tárházba. Ezek tehát Várvédek és Taxálisták valának, de urbéri tartozás alatt nem voltak. Valamint bizonyítja ezt bővebben a brandenburgi Marchionak Györgyn k, ki Lajos királynak tutora vala 1516-beli levele melyben az írt *kenézség alatt álló népet* az írt taxák fizetésétől fel-

*) G. Kemény József Árpádia 2. köt. 38. 84.lap.

menti. Mit II-ik János király is 1532-ben helybenhagyott.

b) *Bereck* privilegialis levele 1426-ban Zsigmond királytól, melyben ezek is — valamint Oláhfalu — régi szabadságuk- s megtelepedésüket hozták fel a szavakban: *Sigismundus Rex etc. Venientes nostrae Mttis in praesentiam fideles nostri Joannes Kenezius de Bereckfalva etc. declararunt Majestati, quod in confinibus terrae Sicularum nostrorum versus partes Moldaviae existeret quaedam villa valachalis Beretzkfalva vocata etc. Nullus omnino Judicum Regalium vel Terrestrium ipsos judicare, seu ipsorum iudicatu adstare, compellere aut compelli facere debeat, vel praesumat, nisi ipsemet Kenezius, cum praefatae villae villanis iudicium et justitiam valeant administrare atque possint. Volumus autem, quod sicut hactenus sunt consueti ita et in futurum dicti Kenezius et villani de saepe dicto Bereczkfalva, ad faciendam custodiam in illis confinibus, et explorationem in partibus Moldaviae obligati sint et adstricti. *)*

---

*) Benkő Milkov. T. 2. p. 117.

c) Ha képes volna minden Erdélyben volt *kenézségeket, várvédeket, Regale Castrumokat* elősorolni, kérdést sem szenved, hogy nagyobb részit ezen várvédeknek kiváltképpen Oláhország felől, bizonyosan mind oláhok tették, kik *populis regalibus* — király-szabadjaihoz — számíttattak régi időben. Az ily népeknek, hogy semmi régi jogállása nem lett volna, képzelni sem lehet! Ha Erdély széleit körültekinjük: Kővartól elkezdve Hátszegig hány várahat találunk? A várvédek nemde többnyire oláhok? de nem mind új telepek, hanem olyan régiek, a minőkrül csak a régi historiák emlékeznek, hogy a *székelységgel kezet fogtak*, végre a szászok hatossága alá estek, vagy szorultak, s itt már lehet szó, a *jograblásról*; mert azt csakugyan állítani nem lehet, hogy minden a mit netalán régi királyok tettek, azt jogilag tehették és tették is, a ki pedig az ily *rablást* eszközölte és használta, a nem volna részes? *Non omnia quae sunt aliquando facta ab regibus, etiam jure esse decreta, factaque, censeri potest.* Éder ad Simig. p. 159. Not. 4.

8. §.

Hogy és mint, és mikor esett ki az erdélyi oláhság minden *autonomiájából*, nem-

zeti - polgári jogaiból, melyeket még 1457-n sem lehetett tőle merőben megtagadni? *Universitas Regnicolarium Hungarorum et Valachorum in partibus Transis* (Conv. Kolos, Mon. I. 41. fasz. fragm. Collus Kolos). Sőt még 1540-ig lehozta emlékezetüket a tordai 6-ik articulus e szavakban: *Valachus ipse nobilis cum Hungaris nobilibus, et verificationem et juramenti depositionem in Judiciis facere, peragereque tenetur*. Ki volt ez a *Valachus ipse nobilis*? és ha nobilis volt, miért áll e mellett e szó: *Valachus*, talán azért; mert mint *Valachus* Erdélyben soha külön Natiót nem formálhatott, külön alkotmányosan oláh nemzetigyrűlést nem tartott, vagy ha tartott is, az Erdélyt constituáló nemzetek sorában fel nem hozatott, minek oka ott látszik lenni, hogy az erdélyi 3 nemzetből álló universitas maga is nem előbb fejlődött ki, hanem 1514-be és 1542-ben, midőn: *Ex gratia Dei omnes tres nationes convenerunt de rebus omnibus pari consilio et consensu gerendis*. *) Az oláhság az 1514-beli magyarországi Dosa-had miatt háttérbe vonulni kénytelen volt, ámbár ezen várvédeket —

---

*) Eder Excurs. ad Felmer p. 217.

Castrenses Blaccus és Bissenus maradékit azon súlyos törvény, mely a fellázadtakat érte, nem találta, nem érdekelhette; már ekkor a szászoknak, kéretlen árvai gondnoksága alatt állván az oláhság Erdélyben, azon részekben, melyeket maguknak *obnoxiosokká* tudtak tenni, az ezt megelőzőtt időkben.

Azon része pedig az *oláh várvédnépnek* mely Mátyás király 3-ik *Decretuma* szerint (1471-iki 6-ik art.) magyar gondnokság alatt állott, ezek által védve, biztosítva volt. Így szól ezekről a felhozott *Decretum*: *Item: quod tam Regalia, quam Baronum et aliorum omnium nobilium Regni nostri Castra finitima in partibus Trannis habita, ad conservandum Hungaris (personis scilicet dignis et idoneis) et non Forensibus collocentur (vid. Corp. Juris).* Itt a *Forensis* alatt, ha bár idegent, jövevényt, s talán szászot is lehetne érteni; azonban, hogy ezek mennyire terjeszkedtek, uradalmukat az oláhságon mennyire vívták ki a következő adatokból megtetszik.

9. §.

Ulászló király II. decr. 15-ik cikkében (másképp 1495-iki, 45-ik cik) ezek állanak:

Sunt plurima loca in confiniis Regni sita (tehát Erdélyben is) in quibus *Rasciani, Rutheni, Valachi* et alii *Schismatici* in terris Christianorum *habitant et de eis terris, hactenus juxta eorum ritum videntes, nullas penitus Decimas solverunt, quos tamen ipsi Domini Praelati ad Decimas solvendas cogere niterentur. Et quia ipsae Decimae in patrimonium Christi dedicatae, a Christi fidelibus et non aliis Schismaticis hominibus praesertim vero illis, ad vocationem et assurationem Regiae Majestatis ac Vajvodarum, Baronum et caeterorum officium ipsa confinia tenentium, dicta loca incolentibus, exigere solent, ob hoc ordinatum est et conclusum: Quod a modo de caetero ab ipsis Rascianis, Ruthenis, Valachis et aliis Schismaticis, in quibuscunque terris Christianorum (ergo etiam in Transsilvania) residentibus, nullae penitus Decimae exigantur. Azonban a szászság ezektől valljon nem vette-e a dézmát? mintha ez is nekik conferáltatott volna!*

Hát mégis, ezek is csak toleratus advenák? kiket királyok hívtak e hagytak lakukban? Tisztábban áll ezeknek vocatioja, mint a híres Andreanum vocatioja! Ezen oláhok voltak azok, kikről szól Mátyás király

I. Decretumában az 1459-ki évről: „*Universa oppida, possessiones et Provinciae Regales ubilibet intra ambitum Regni adjacentia connumerentur, et Regia Majestas facultatem habeat constituendi eos sub banderio, quo voluerit bellaturos.* §. 7. Per hoc quoque Rutheni et Valachi et Slavi, qui alias lucrum Camerae solvere non consueverunt, ad solutionem ejusdem lucri Camerae non compellantur. §. 23. Item: *Jobbagiones tam Regales, quam aliorum quorumcunque, usque integram dicti exercitus anni revolutionem, causa commorandi hinc inde non deducantur.* §. 25. Item: quia quam plurimi *Valachi* Rutheni et Slavi fidem Valachorum tenentes, qui alias ad lucrum Camerae Regiae numerari assueti non fuissent, tales, tam *Regales* quam aliorum, ad praesentem exercitum connumerari debeant, et insuper, prout et *quemadmodum alias exercituare consueti sunt*, exercituare teneantur. *)

Miféle vándor, toleratus nép lehetlek ezek? kiknek kötelelességei, tartozásai ily tisztán, nem szolgaságra, hanem polgári jogok élvezésére mutatnak? *Bissenusok* voltak-e?

---

*) C. Battyán. Leg.*Eccles. Hung. T. 1. p. 496.

vagy *Blaccusok ivadéka*? A *Bissenusok mansioi libera mansiok szabad telkek* valának, valameddig királyi adományok tárgyai-vá nem tétettek. Az *Apor* osalád 1324-ben pörlekedett együtt, nyolcvanöt szabad *Bissenus mansioinak* elfoglalásáért (*Capit. Albense*).

10. §.

Az oláh szabad villák, *districtusok* mi-ként jutottak szász kéz alá, bővebb elősorolást kíván.

a) Kezdjük el *Brassónál* :

Már 1354-ben felébredett a királyi gondviselés, mely minden ország széleiben létezett várakat helyreállíttatni törekedett, így a székelységben létezett *Várhegy és Szentlélek* szőlbeli várait megépíttette. *)

Követte ezen intézkedést *Lajos király* 1377-ben, ki *Brassó* várának erősítésére, sok oláfalukat kapcsolt ahhoz ily feltétellel: *ut sacrae coronae sicut hactenus fuerunt, sic et deinceps sint annexae et incolae ipsarum villarum cum eadem civitate nobis fideles*

---

*) 1. Schuller Gesch. Sieb. N. 1. 2. Fehér Cod. Dipl. T. 7. V. 3. p. 33.

leŕ servire sint adstricti. *) Itt nincs semmi földesuri jogadás.

Nem lehettek pedig ezen oláhfaluk valamely jövevény új telepek *Brassó vidékén*; mert már 1256-ban ezeknek *quingagesimája*, a székelységtől jövő jövedelem tizedével az esztergomi érseknek volt conferálva. **) *Lajos* király 1371-ben ezek segélyével győzedelmeskedett *Layk* vajdán. *Styborius* vajda ezeket használta *Istoán* vajda ellen sat. ***)

b) *Menjünk Törösvárra.* Erről az *Approbata Constitutio* 3-ik rész 83-ik tit. eleget mond miként jutott a szászság kezére, annyit meglehet itt is jegyezünk, hogy e vár is, régi időben a székelyek Ispánya keze alatt volt, midőn még *Brassó* is 1395-ben, *Lajos* király idejében, a székelyek Ispánya rendes bírósága alatt állott, †) mely alól nem előbb, hanem *Sigmond* királyságában 1422-en szabadult, ekkor engedtetvén meg, hogy a szászszek szabadságaival s törvényeivel élhessen. Járukt még e mellett a *Brassaiak* hatossága alá sok oláhfalu *Ulászló* király i-

---

*) *Fejér* Cod. Dipl. T. 9. V. 5. p. 159.

**) *Idem* Cod. Dipl. T. 4. V. p. 384.

***) *Idem* Comment. hist. edit 1837 fol. 166.

†) *Idem* Cod. Dipl. T. 10. V. 2. p. 291.

dejében 1500-ban; azokat *de medio Regni-
colarum eximulta* és a szászokra bízta, ha-
tározván: *ut tam in solvenda contributio-
ne sive taxa Regiä, quam etiam in exer-
citando in medium Saxonum connumerari
et cum ipsis Saxonibus exercituare debe-
ant.* *) Itt sincs semmi földesúri-jog con-
ferálva:

c) *A kertzi Abbatia* Fogaras földén,
kétség kívül *Blaceus* földön 1223-ban ala-
pítván II *Endre* király, V-ik *István* ki-
rály által restauráltatott 1272-ben ily kivált-
sággal: hogy a királynak a szebeniek sza-
badságai szerint szolgáljanak, *juxta liberta-
tes Cibiniensium et cum Cibiniensibus res-
pondere teneantur et solito debito, et col-
lecta.* **) E valóságos incorporatio.

d) *Fogaras*, hogy oláhföld volt abból
is világos, hogy *Vlád, Mircse, Dán* oláh
vajdák még a 13-ik és 14-ik század elején
is abban donatiokat tenni jogosítva valának;
s tettek is. †) És ámbár 1467-be *Mátyás*

*) *Eder* Excursu ad Felmer p. 231.

**) *Schlötzer* Geschichte der Deutschen in Sieben-
burgen Nr. 8.

†) *Engel* Geschichte T. 2. p. 117.

király idejében el volt végezve, hogy a királyok *Fogarast, Omlást és Radnát* kezeikből ki ne adják, †) még is *Fogarast, Geréb Jánosnak* donálta vala, ettől 1462-ben visszavette, és 1472ben a 7 szász székeknek ajándékozta *Omlással* együtt. ††)

e) *A Szebeni Praepositura* jóságai hasonlólag *per Incorporationem* 1424 - ben Zsigmond király idejében jutottak szász kézre, még pedig *cum jure patronatus* anno 1469. 1474 *ipsis concessio*. Így az oláh telepből álló

f) *Talmácsszék* is, mely Fejérmegyéhez tartozott, *Talmács, Lotorvár, és Verestorony* váraival, s azokhoz tartozó minden oláhülésekkel, melyeket a veres barátok eltörlése után 1306-ban a *fiscus* vőn kezére, és birt 1453-ig. Ekkor VI-dik *László* király a 7 szász székhez kapcsolta *irrevocabili*ter, *annexa e incorporata cum castris et Turri et villis et possessione sub conditione*, hogy *Talmácsvárat* földig romtsák le, és helyébe *Lotorvárt és Verestoronyt* építsék meg. *Praefata castra et Turrim nec non villas*

---

†) *Eder obs. crit. ad Felm. p. 146.*

††) *Schlötzer h. h. Nr. 59.*

et possessiones praenotatas, ipso jure et libertate pro Nobis et Corona nostra teneant, gubernent et possideant, sicut tenent gubernant, possident sub Nostro et Coronae nostrae nomine civitates, Oppida et villas in territorio dictarum septem sedium existentibus, salvo tamen jure aliis. E sem adott földesúri jogot!

g) *Omlás Castrum Regale* volt; *Possessio Regalis*, melyhez négy oláh ülés — villa — tartozott: Szászszékes; Feketeviz; Váralyafalva és Szelistse, máskép Groszdorf, mely külön széket is formált öt kicsiny oláh villáival, melyek Salgó várához számítottak valaha *) 1322-ben Talmács Miklós kezén volt a ki notáztatással fenyegettelven remittálta azt I. Károly királynak, kinek idejében úgy biratott mint *possessio Regalis*, és *Castrum*. Mária királyné azt 1383-ban Góblinus püspöknek conferalta, miről Statutoria van a Kolo'smonostori levéltárban *de possessione Regali* (Cottus varii Nr. 84). Akkor Omláshoz 4 oláh villa tartozott. Ezt is, mit 1464-ben Hederfái István bíró, Mátyás király 1472-ben állítólag *nova donatio*val

---

*) Archiv. Fisd. V. Fss. 8. Miscell; Nr. 17.

Szeben városának conferálta. *) *Omlás vára* lakóiról azonban megjegyzendő, hogy azok *oláhok, ör és várvédek, sagittariusok*, voltak; az az: nyílfelegyverrel szolgáltak, mint a hajdani *Bissenusok*. Szeben körül, *Hyuhalom és Keresztényszigetnek is Castelumai* voltak, s az ezek körül lakó oláhok is külön *keneziatusok* alatt állattok. Mindezek megtetszenek azon béklevélből, melyet *Éder* a *Felmér* históriájához tett megjegyzéseiben, 97. l. részrehajlólági kivonatban közlött (Ao. 1383 in 8-o Epiphaniar Dni.); ennek tulajdonképpen nagyobb figyelmet érdemlő cikjei ezek: hogy a Szeben körül lakó oláhság *ex parte Castri*, a szászság biztosaival abban egyeztek meg:

1) *Fladimirus et omnes ceteri Valachii morantes sub Castro* — a keresztényszigetiek ellen, némely gyilkosságokért fenforgó keréséről lemondanak.

2) Felfogadták az oláhok, hogy ezentul nem fogják marháikat a *Teutonicusok* földén jártatni (hanem maguk határain.)

---

*) *Eder de initiis Saxon. p. 160. Schlötzer h. h. I. 59. 67.*

5) *Hogy Talmácstól kezdve Szelistyeig a havasokban minden őrségi szolgálatot — custodiam — az oláhok magukra vállaltak.*

6) *Hogy az oláhság ezentul, a szükség esetét kivéve, nem fog nyilfegyverrel el látva fenyegetőzni, és járni. *)*

11. §.

Az oláhságnak olyan nyomdokait, melyekből kitetszik, hogy nem lehetett minden polgári jogoktul megfosztva (a szászság be települése által) a historiák bőven mutatják: (Bonfin. Istvánffy sat.)

a) *Mi és ki volt Hunyadi János, Oláh Miklós? Petrovics Péter, Dengelegi Pongrátz, Maylath, a Corvinusok, Ugrinus sat. Báthori István táborának nagyobb része a kenyérmezején a török ellen oláhság volt. **)* Még Zápolya János is külön meghívta az oláhságot a maga táborába. ***) *Az oláhság*

---

*) Lásd az 1832-ki erdélyi N. Társalkodó 395 lapját. E levél a' G. Teleky-könyvtárban megvan sub Nr. 1146 $\frac{6}{2}$ p. 201.

**) Bonfin. Dec. 4. L. 6. p. 635.

***) Istvánffy Hist. L. 8. p. 75.

ők nevezetes hazafit adott a magyar királyok századaiban, sok jeles hadakozásban tett dicső szolgálatokat; nem volt és lehetett tehát a polgári jogokból kitagadva régi időben; és az *advena s tolerata natio* nevezete nem illett s nem illhetett a régi *Blacus és Bissenus* utódaira.

b) Még azután is, miután Erdély Magyarországtól elszakadott látjuk, hogy *Zápolya János* 1536-ban alkudozott a szebeniekkel, kik az oláhságon valamely *Dominationust, földes-úri-jogot* akkor nem követeltek, hanem csak azt, hogy *Hyukalom, Kereszténysziget, a kertzi, egeresi villák* és azok mik Szeben, Segesvár, Brassó városok és Egyházaikhoz kaposoltattak; úgy *Talmács és Omlás* is járulékaival a *királyi censusok* — adók — *fizetésében a szásztságot segítsék, és ahhoz, nem pedig a vármegyei nemesiséghez számíttassanak.* *)

c) Az 1538-ban Kolosvárt, szeptemberben költ diaetalis articulusban az adózásra az *oláhok villicusai, kenézai* külön soroltatnak, szoríttatnak 1 egy forint fizetésre; valamint már 1494-ben in Registro proventuum Rega-

---

*) Eder ad Simig. pag. 139.

lium (Engel allgemeine Weltgeschichte T. 49. p. 39.) az egyházi nemesek és az oláhok censusai együtt fordulnak elő a számadásban mint restantiák.

d) 1543-ban, novemberben Marosvásárhelyen költ articulushoz végeztetett, hogy a mely oláhnak nincs 3 forint értéke az olyan a *kenéz előtt* hitletétellel szabaduljon a fizetés alól.

e) 1548-ban, júniusban Tordán végeztetett, hogy minden helységben csak egy *kenéz* hagyassék a *quinguagesima* (adó) fizetéstől menten; úgy a *Libertinusok* is, kik hadi szolgálatot tesznek *quinguagesimát* né fizessenek, még ekkor is fenállott tehát az *oláhság egy libertinalis classisa*.

f) 1552-ben a *kenéz* vagy *judex* régi szokás szerint mentté tehetett valakit az adó alól, hitlés mellett.

g) Még 1568-ban is az oláh villák előljárói — ma falusbírák — *kenéz*eknek nevezettek. Lásd Békes Fogarasi Statutoriajában. *)

---

*) *Jegyzet.* Auch in der Walachei hieszen im 13-en Jahrhundert die Lehnherrschaften Knezate, und die Herren derselben Knezer. Pierer Conv. Lex. T. 16. p. 230.

HARMADIK FEJEZET.

Az oláhokon a szászok által elkövetett rablásról.

1. §.

Ha az Approbatalis törvények ezen osztályára az erdélyi oláhságnak ki nem terjedtek, minthogy ki sem terjedhettek; már akkor ezek a szászokhoz nagyobbára incorporálva levén; ekkor a *Dominalis*, földesúri *jurisdictio*, melyet a szászok az oláhságon magának tulajdonított: jograblásnál egyébnek nem mondathatik; olyan törvény, mely az oláhokat kiváltképpen in *fundo Regio*, a szászoktól földesúrilag függővé tette volna, nem létez! olyan törvény, mely az oláhokat itt a concivilitas jogaiban megszorította vagy éppen elszorította volna, nincs. Miként történhetnek mégis mindazok? Erőszak útján! ha szintén fejedelmi befolyás jött is közbe, melyre az elrablott jogok gyakorlata támaszkodni látszik, más nevet nem érdemel, hanem: *foenerator*. Ugyanis Ulászló 7-ik Decretuma 2-ik articulusa 1514-ik évről ezt rendeli: *Regia Majestas proventus suos Regios, sine consensu et deliberatione sui consilii ordinati nemini inscribat, qualicunque necessitate exi-*

gente §. 1. Nam si quis Dominorum aut nobilium hujusmodi proventus Regios pro se inscribi fecerit, summa illa de facta amittatur. §. 2. Et insuper in aestimatione talis proventus, vel civitatis Regiae foenerator ille convincatur,

2. §.

Az erdélyi várak, székhelyek már 1471-ben I. *Mátyás* király III. Decretuma 6-ik articulusa szerint magyarnemzetbeli vajdák, országnagyainak és hivatalnokoknak átadattak *ad conservandum*, ezeknek hatalma volt oda népet gyűjteni, telepíteni, szabadosokká tenni, és ezek gyakorlották a *Liber Baronatus* jogát. A mely népet azon székhelyekben Törosvártól fogva Hátszegig, és Mármarosra fogva Radnáig megtelepedve kaptak, azokat onnan bizonyosan nem üldözték el, és azokra az 1514-beli kemény törvény, mely a fellázadtakat jobbágyokká tette, ki nem terjedett; azon *Populus Castrensis, Libertinalis Classis* soha jobbágygyá nem vált, törvényszerűleg, hanem erőszak által.

Eder in obs. crit. ad Felmerum p. 179. azt mondja : hogy a *Dózsa* vezérlete alatt volt pórhad támadása Erdélyre ki nem terjedt.

jedett. Tehát a büntetés sem terjedhetett ki ezekre jogilag; kivált azokra, kik nem *rusticusok*, hanem *libertinusok* voltak,

3. §.

Ha kiknek a keserűség által kifacsart e panaszló kitétel: *jograblás vad-iratnak*, kitételnek tetszik; gondolják meg, minő érzés foghat el egy régi telep-, ősnemzetet, mely a más jövevény nemzetet maga közé befogadván, azt látja, hogy minden felől körülvetett olyan idegen nemzetség által melyet úgy szólva ő honosított meg, és már ez által nem csak minden polgári jogok édeléséből is kirekeszteték, de sőt ezt a kizárást jogosítani is törekszik, midőn a polgári jogokat közre nem bocsátja, sőt erőszakosan eltartja az oláhságtól, ha *szászszá* nem válik. Azonban a haza széleinek őrzésére a szászok *dicsőül* maguknak tulajdonított katonáskodást is: *ad retinendam coronam* az oláhság régi védhelyein 1764 óta csak nem merőben a maga nyakán látja, mert egy szászfalu sincs, a mely a *Limitanea militiában* azon terhet viselné! Valljon ha azon számos oláhfalukhoz, melyeket ma oláh-limitánéusoknak tudunk, a szászoknak valamely földesúri joga lett volna, oda bocsátották

volna-e a Limitanea militia felállításakor önként minden kárpotlás nélkül, és ha ehhez valami joguk lett volna, ezen kárpotlás ítéletesen megtagadtathatót volna-e? De nem tagadtatott meg azon oláh öslakóknak, kik nem akarván elvállalni a fegyverviselést, odahagyták földeiket; s a melyekért kárpotlásul a görög nem együtt Clerus fölsegéllésére — javára — 30,000 pengő forint adatott. Volt tehát még 1765-ben is oly oláh telep *in fundo Regio* Erdélyben, melyhez a szászságnak semmi *alapjoga* nem volt: ilyen *Zernest, Tohán sat. A Radnavideki* sok oláhfalu helyett *Régent, Bátost* kívánták a Regius fundushoz kapcsoltatni a besztercei szászok 1762-ben, nem sokat hátkodván, hogy az oláhoktól menekülnek, kik Beszterce vidékének felét tették. Mégis a szásznemzet, még 1744-ben is országgyűlése alatt azt nyilvánította, hogy azokbul, miknek a királyi szabad földön birtokában van — akár kiváltságlevelek, akár gyakorlatnál fogva — az oláhoknak semmit sem enged. A magyar soha sem erőttette a szászt, hogy magyarrá váljék, s ma bezzeg ugyan óvakodnak is attól, mit máson követelni nem állnak. Midőn továbbá az 1744-beli 6-ik törvényeik alkalmazásának szigorúságát a *val*

lás különbségeért méltatlanul szenvedik az úgynevezett disunitusok, ki az oka? — Az idő szelleme, a szabadság, nemzetiség kifejlődésére való inger, éber vágyódás kifakadt az oláhoknál is; nem akarnak csak megszenvedtetni, hanem szerettetni, avagy legalább polgári közjoggal birni, az ily régótai méltatlan elnyomás alól szabadulni. Azokat, kik vakmerőül útjokban állának, harablóknak tekintik, és mondják; valjon e bűn terhes-e? vizsgáljuk meg már állásukat jogilag! Volt-e a magyar királyoknak joga őket szászkéz alá adni? S valljon ezen egybekapcsoltatás adott-e jogot a szásznemzetnek az oláhok minden polgári közjogokból kiűzésére?

4. §.

E kérdések föllevenítésére vezércikkül szolgálhat dicső II-ik Leopold királynak 1791-ben, majus 18-kán az ország rendeihez tett kérdései: *qualiter ex consideratione boni publici, memoratis provinciae incolis (valachis) aequa et systemati M. Principatus conformi ratione consuli, illisque usus beneficiorum concivilitatis una cum libero Religionis exercitio, sine distinctione Ritus pro futuris temporibus lege publica san-*

ciri possit? Nem csak az unitus és nemesi szabadságban élő olyan oláhoknak, kik jóságszerzéssel magukat az erdélyi három nemzethez kapcsolták, akart a' dicső király polgári jogokat tulajdonítani, hanem a nemtelen, és a plebeus, nemegyült görögvallásban levő népről is a közjó tekintetéből, az *alkotmánynyal megegyező módon* jövedőre is törvény által kívánt gondoskodni, és segélyére lenni. Váratlan valóban, hogy alkotmányosan segítő módúl a szásznemzet a törvény rendes útját — *Processum juris ordinarium* — látszik kijelölni, mitől, azt gondolom, az oláhok idegenek nem is voltak; de e részben is választól várni kényszerűnek, midőn azt a törvényszerzés mezejé függőben tartja, ámbár 1792-ben, majus 26-án egy királyi Rendelet kimondotta, hogy az 1791-beli 60-ik *diaetalis articulus* nyomán a *disunitusok* is — ha arra alkalmasok — közhivatalokra felvétethetnek, melyeket eddig csak a négy *bevett valláson* levők nyerhettek el.

5. §.

Lépjünk tehát által a törvényes igazságmezőjére. *Magyar törvény* szerint, nem hozván fel az emberi nemzet kifejlődési jogát

gait, Status Ratiot. Volt-e a magyar királyoknak s nevezetesen I Mátyás királynak joga az oláh libertinalis conditioju szabad népet, a *Regale finitimum castrumokat* elenyésztetni, elidegeníteni? és ha ezt tették, nincs-e a királyi Fiscusnak, valamint az elnyomottaknak joga maguk szabadságát törvény útján is követelni? Mi az első kérdést illeti: megfelel Sz. István király Decretuma L. 2. Cap 6. *A király és Fiscus vagyona nem elidegeníthetők.* A' Hármass Törvény 1.ső része 37-ik cikke 9-ik §-sa. *A királyi és végvárakról való adományok meg nem állhatnak.* Ugyan a Hármass Törvény 2-ik része 11-ik cikke 7-ik §-sa: *Minden oly kiváltság — privilegium — mely másnak tetemes — enormis — kárával van, érvénytelen.* Mátyás királynak 1458-ik évről minden Donatioi érvénytelenek, ha azután meg nem erősítették, Mátyás II-ik Decretuma 23-ik cikke 1464-ik évről, minden ujításai, melyek a szabadság elnyomásával lettek, eltöröltettek Ulászló 1490-beli Decretuma szerint.

Erdély Mátyás királynak roppantul terhelő Institutumai miatt, és azok által annyira terheltetett, hogy 1468 tájatt csaknem minden megye hűtelenség *notája* — bélyege—

platt volt, miért Mátyást kényűrnak nevezték. *) Ellenben a szászokhoz sok kedvesséssel volt; pl. megvolt nekik engedve, hogy a királybírákat maguk közül hivatalukból letehessék, s másokat választthassanak maguknak. **)

Mi csuda tehát, hogy *Mátyás* király adományozásaiban bizakodva, azok a' szászok, kik *Pongrácz János* vajda halálával *Sebesvára* kenézségét 1476-ban özvegyétől *Erzsebet*től a *Mátyás* király Donatioja ellenére, fegyvereskézzel elvették; ***) az oláh kenézségeket eltörlötték? midőn ezek is a' szászok zászlói alatt tartoztak hadakozni; †) és így az oláhokat *subjugálták*! Mi csuda, ha ezen gyakorlatban naponként többre mehettek, midőn a' *fiscus* ezek iránt magarendin semmit nem mozdított; midőn a végvárak és azokhoz tartozó jóságok visszaszerzését vagy soha, vagy csak *productionale forumon*, *Processu Edictali* követelte? Így a *Religiosus Ordok*, *Abbatiak*, *Praepostságok* javait is bitangoltatni elnézte, holott,

---

*) *Bonfin.* pag. 153. 548. *Eder* obs. ad *Felmer* p. 153.

**) *Eder* de initiis Saxon. p. 139.

***) *Eder* ad *Felmer* p. 247.

†) *U. o. a. h. h.* p. 232.

1518-ban a 18-dik articulusnál fogva minden patronatusi jogok visszavétettek, és az 1526-beli 23-dik articulus szerint azok *in medium Comitatum* lesznek vala connumerandók — Midőn Zápolya János, ki Ferdinánd - és a Reformatioval küzdött, ezekkel birni nem tudott: és kedvesen vette, hogy a' szászok az oláhokon is felesikorták azon censusokat, miket nekik kell vala a tárházba beadni. Oknélküli volt az 1651-beli 31-dik articulus is, mely azt rendelte: hogy valamint a fiscalis várak, úgy az ők jószágai is *in perpetuum* fiscalisoknak tartassanak, és azoknak rehabeálásában a fiscus kövesse a régi articulusokban megitt processust, nem az Apr. 27 dik Edictumát, — érvénytelenek lévén minden Donatiók, melyek *contra antiquam libertatem de manibus Regiis et contra Jura Regni* adattak. 1486 - ki 24-ik art.; megint az 1492-ki 60-ik articulus. Itt pedig az *időmúlás* jogot nem ad. A más vagyonait administráló *ebbeli* tisztében nem praescribálhat; de különben is törvénybeli szabály: *„Praescriptio ad ea, quae natura sunt inpraescriptibilia extendi nequit.“*

6 §.

Ha a 3 - dik § - ban föltett második kérdésre átmegyünk, ha valljon az oláh *kenéz-*

ségeknék, *districtusoknak* a szézság gondnoksága — mostoha keze alá lett adása, egybekapcsoltatása; vett-é el valamit az ök polgári jogaikból; vagy éppen ezen egybekapcsolásból folyni kell vala az egyenjogúságnak; kivált in *fundo Regio*? Nem gondolom, hogy az *Incorporatio* valamely *Urádalmi* jogot tulajdonított volna annak, kihez kapcsolattak, sőt éppen egyenjoguságot feltételező. — Azt sem merem állítani; hogy mindazon *conditiók*, okok, melyek alatt; és melyek mellett ezen *districtusok* a száz 7 bírák kezei alá adattak, megszűnván azon *incorporatio* felbonthatlan volna és a *politica administratio*t illető rendezésekért pórt kellene folytatni. Ugyanis a *finitimum Castrumok* őrzésében, az adó fölszedése könnyítésében ma már a szézság éppen mit sem teszen. Az *incorporationnak* tehát minden okai már rég elenyésztek. Biróságot; *Dominalis Jurisdictiont* azonban ezeken minél fogva gyakorolnak? azt megfogni nem lehet, hanem *ex confidentia usurpationis*, a mi *Rablás!*

Így például bátran felhozathatik a) Szelistyeszék. *) Melyről az 1693-ban költ acz

---

*) 1456-ban különkenézség alatt állott, Ballman Carl. ad hist. T. T. 2. p. 31. Schaser Dissert. Szerda-

Erdőben e van: *In sede vero Szelistye ma-
neat Jurisdictio Comitatus Officialium,
juxta usum hactenus observari solitum;*
mégis a szász natio *Dominalis Jurisdictiot*
gyakorol rajtuk, kik nincsenek *in fundo
Regio*, s nem áttolja a királyi Fiscussal ez-
íránt perelni azon perben, melyet a Fiscus
viszont *Productionale Forum* előtt indított,
és 1826-ban 5080 kormányzéki szám alatt
per Rescriptum 26-ae aug. in exceptione
contra forum ad meritum causae relegáltat-
tott; s így már egy egész szék Jurisdictio-
ját, melyről külön kiváltságleveleknek kell
lenni (valahol elrekesztve tartatik), nem
csak egy beneziatust rablottak el az oláh-
ság kezéből, mely mint *Castrum Regale in
alienabilitali* természetét 1614-ben visszavet-
te. Mégis odaírtott, hogy 1798 ban 9869 kor-
mányzéki számú Decretum által megtagad-
tatott tőle, hogy a szék bíróságot kebelében
helyreállítsa.

---

helyszékkal sokat ellenkezett V. László király í-
dejében. Ez 1610-ben decemb. 17-kén transactio
által úgy került vala vissza Fiscus kezére, hogy
soha a Fiscustól el ne idegeníthetessenek, és mint
Castrum Regale régi elidegeníthetlen természé-
tét visszavegye (Medgyesi 1614. febr. 23-ki
articulus).

b) Felhozathatnék itt a *Kertzi, Sz. László* és *Szebeni Praepositurák* jóságai állása is, melyeknek csak administratioja bízott a szászokra! Föltételesen, *számadás terhe alatt*, mit soha sem adának. Felhozathat az 1689-ben januar. 5-kén Segesvártt költ első articulus, melyszerint *Talmács-szék, Szelistyeszék és Törösvár* csak *pro hoc casu ad supplendam contributionem* hagyattak vala a szászok *connumeratioja* alatt. Már most e részben azon *Connumeratio* megszűnt; de a *Dominalis Jurisdictio* foly.

Mindezeknél súlyosabb, hogy

c) *In ipso fundo Regio* az oláhságot a *concivilitas* jogaiból kizárták; holott pedig éppen ezek a *praedialisták*, kikről az 1224-beli *Andreanum* két helyen is szól: *Nullum praedialem, vel quemlibet alium, volumus infra terminos eorum positum; ab hac excludi redditione, nisi qui super hoc gaudeat privilegio speciali.* Megint: *Nullus de jobbagonibus nostris villam vel praedium aliquod a Regia Majestate audeat postulare. etc.*

Ha a *Teutok* által impetrált földön 1224-ben *villák, praediumok, praedialisták*

voltak: nem volt az *desertum*. De kik lehetek ezen praedialisták? kikről *II. Endre* király 1222-beli Bullájában ezt mondja: *Item: nullam collectam, nec libros denariorum colligi faciemus super praedia servientium*; bizonyos lakósokat, nem pusztákat értett. Minden *feudalis statusban* (melyeket első királyaink hogy mintaul vettek, tagadhatlan) szokás volt, hogy a polgári rendnek azon osztálya, mely rendszerint személyes katonáskodásra nem volt alkalmas, pénzben adózott; mely adónak sokféle neve volt: *collecta, datia, librae denariorum* vagy *liberi denarii* (Strena), mi az advenáktól vétetett. *) Kikről, miféle népekről szól *Endre* király 2-ik Decretumában 1231-beli 6-ik articulusában? *Item: Nullam collectam, nullam exactionem, nec lucrum Camerae, quocunque numero possit censeri occasione aliqua super homines cujuscunque nationis, vel conditionis colligi faciemus, exceptis iis, qui Fisco Regio in Censu debito tenentur.*

---

*) *Piringer* ung. *Banderia* T. I. p. 201.

A *Scultetiákról* a colonisták mindenütt a földesúrnak *de manso seu lanco* taxát fizettek. *)

Több tudós elprobálta már magyarázatát, kik lehettek az *Andreanumban* emlegetett *praedialisták*? *Schlötzer* úgy vélekedett, hogy a szászoknak adott föld kerületei közt voltak nagyobb birtoku szászok, kik földeikre Coloniákat telepítettek, s ezek voltak a *praedialisták*.

Benigni **) úgy vélekedik, hogy ez nemes birtokrul szól, mely imittamott el volt szigetelve a szászföld között. Nem is lehet a szászoknak *Geyza* által ajándékozott földet oly pusztán voltnak — *desertum* — képzelni, — mely között semmi megnépesített helység nem lett volna. Sok ilyen helységet számlál elő, de azok soha az *Andreanum* által, vagy annak nyomán a szászföldhöz nem incorporáltattak. *Legyen tehát szabad ezen praediumok telepeiben oláhokat keresni*, mint a milyekkel birtak *Talmács-Szelistye-székek*, a *Milkoviai* püspökség s nevezetesen (lásd alább 9. §.) a

---

*) *Schwartner de Scultetiis in Hungaria obviis* p. 115.

**) *Trass. 3. B. 1. Sect. p. 80. §. 14. seq.*

Kert-i Abbatia és fölött az Ekkleziák Colothai (Praediales) Praepositorák jószágai, Blaccus és Bissenus ivadékok, Serviensek; kik talán hadi szolgálatra nem voltak alkalmazva. A Praedialisták 1546-ban 6-ik art. aequiparáltattak az egyházi nemesekkel: Nobiles unius sessionis tam regales, quam ad Ecclesias pertinentes, ex integris eorum singulis curiis, singulos 50 denarios persolvant.

8. §.

A szászok közé telepedett, vagy körében lakó oláhoktól az adó felszedését *Mátyás* király egyenesen a szászokra bízta 1483-ban így szólván: (Benigni l. c. p. 96). *Pro eo, ne vobis homines nostri in ducendis et exigendis proventibus molesti sint, confisi de fidelitate vestra, annuimus: ut proventus nostros praedictos vos (Saxones) de medio vestri Majestati nostrae exigere et exigere facere possitis et valeatis.* A várvédek *servientes Castris*, szabad emberek voltak ugyan, de ezek is részint a *liber denariosokat* (mi 1351-ben 18 denárból állott), részint a várakföldet művelésére munkákat tenni köteleztettek. Igaz az is, hogy III-ik *Endre* király 1291-beli Diplomája szerint

(Eder ōbs. ad Felm. p. 24) voltak a szászok közt a régi korban nemesek, *Praediumokkal* bírók: *Saxones transsilvani Praedia tenentes et more nobilium se gerentes. Jam olim congenitae dignitatis gradu potiores*, de még ezek sem voltak arra jogosítva, hogy a polgári jogokból más polgártársaikat kivárhassák, minők a közöttük lakott vagy letelepedett oláhok! annál kevesebbé arra, hogy azokat magok lakta helyeikről elkergessék. Elpróbálták vala ezt is a Szebeniek, 1776 tájatt, és hogy a szászok szaparodására kellett bővebb kiterjedés jusson, az oláhságot régi lakjaiból kezdték vala kikergetni. Mi ellen *Mária Therésia* királyné Junius 17-én 1776-ba ily királyi patenst hirdettelett ki nyomtatásban: *Nachdem es sich in dem Herrmannstädter Stuhl zuge tragen, dasz die walachischen Inwohner einiger hiesigen Stuhlsdörfer von denen Sachsen, aus ihren alten Wohnplätzen vertrieben und verstöret worden sind, und dieser Vorfall bis zu ihre Majestät gedrungen ist, so haben allerhöchst dieselben solchen nicht nur mit grössten Widerwillen vernommen, sondern auch zu befehlen geruhet, damit die erwähnten vertriebenen Walachen ohnverzüglich in die ihnen ab-*

genommenen Plätze eingesetzt, der Vorgang aber und die Ursachen der Vertreibung erforscht werden mögen etc.*)

Hasonló törekvése a szászoknak sikerült a *brassai oláhokon*, kikről az I. Leopold 1701-be szeptember 16-kán költ Privilegialisz ezt mondja: *Ab immemoriali tempore suburbium Bolgárszeg, Valachi, Rascii aliquae gentes inhabitant, absque omnium civium coronensium contradictione, ibique sedes suas figendo domos extruxerunt, familias matrimoniis auxerunt, oeconomiam exercuerunt, fundos et agros emerunt, sine praejudicio juris civitatensium*, azonban még is a *praemptio jure Indigenatus* a brassai szászoknak adatott, az oláhság pedig az Indigenatus megszerezhetési jogtól is elzáratott, mivel jövevényekkel elegy lakik.

9. §.

A szászság közé *incorporált* egészkerületeknek a *concivilizálás*bóli méltatlan kirekesztése példájául felhozatik itt *Károly* királynak adománylevele 1322-ik évről, a *kertzi Abbatia* jóságait illető: **) a hol Henricus Ab-

---

*) Fájdalom! a szászság még sem okult; mert mi köz tudat: az oláhságot hazájokból nem rég kicsalt Shwabok hétélezítéséért özönbetette.

**) Schlötzer Gesch. der Deutsch. Nr. 10. Benkő Milkovia T. 2. p. 208.

hás könyörgésére minden azon Apalursági
hoz tartozó népeknek, és saluknak azon sza-
badságot adja, hogy *in omni libertate pro-*
vincialium de Cibinio una cum ejusdem
provincialibus gaudeant, nec a consortio
ejusdem libertatis in qualicunque necessi-
tatis articulo aliquatenus separentur:
Hortz, Kreutz, Meschendorf, Villa S. Ni-
colai (Klosdorf), Villa Abbatis, in Monte
S. Michaelis, in Földvár, in Colonia, in
Hortobach, in Kertz Valachorum. Mátyás
király 1477-ben ezeket is előbb a szebeni
Praepositurához, s a val együtt szászkezb-
adta. Kérdés: élnek-e ma mind ezek, ki-
vált az oláhfaluk, a szebeni Communitás
jogaival? mert hogy az *Andreanumban* kö-
tött 500 marca censusba ezek is fizettek,
kitetszik ugyanezen Privilegium szavaiból:
Nam quia cum Provincialibus Cibiniensi-
bus dicti homines Possessionum Monaste-
rii ad illas 500 marcas quas ipsa commu-
nitas provincialium praedictorum nostrae
Regiae Majestati annuatim solvere tenen-
tur, tali gratia et conditione contribuunt,
ut communitates eorundem Provincialium
utantur omnimoda libertate, Regia igitur
nostra donatione et gratia iussis homini-
bus, similiter concedimus, modisque omni-

bus volumus et praecipimus, ut a nulla generali participatione utilitatum talium provinciae Cibiensis, quaecumque ullo modo excludantur, sed in omnibus desertis, possessionibus atque metis, ac in aliis utilitatibus quibuscunque consimilem participationem habeant, nec aliquis a dictis utilitatibus praefatos homines aliquatenus audeat prohibere. Dat. A. D. 1322. IV. Cal. febr. Ez confirmáltatott 1329-ben 8-a Idus decembris.

Ezen jóságok 1556-ban a secularisatio által a *Fiscus*nak birtokába jöttek vala, de Báthori Zsigmond fejedelem 1590-ben *Báthori Boldizsárnak* conferálván a 7. szászszék contradicált, s nem tudatik, minő módal kapta ismét kezére Kertz, Keresztur, Miklóstelke, Miske, Apafalva, Kolon, Földvár, Mihálfalva nevű falukat Fehérmegyében. (G. Kemény Sámuel Cart. 23-ik köt.)

Itt már látszik, hogy az Andreanum szerint fizetendő *Census* hordozására pajtásokat tudtak maguknak szerezni, így a többieket is megkerítették, hogy azok nyakán ki mászhassanak, — de hát azokat a polgári jogok éldelésében ne részesítsék-e? Életkérdésül vitatták a szászok? még 1744-ben is ki

legyen polgár, *civis*? országgyűlése előtt is június 20-án úgy nyilatkoztak, hogy a polgárságnak 3 gradusa van; *első: Cives pleno gradu*, kik tisztviselőre alkalmasok; *második: az Incola*, lakó, ki tulajdonképeni polgári jogokkal nem bír; *a harmadik: Advena*, jövevény, más *forensis*, más idegen *peregrinus*. A kik tehát nem erdélyi született szászok, vagy azok municipiumába nincsenek bevéve, és polgári teljes jogokkal akarnak élni, azoknak be kell bizonyítani 1-ör *hogy német eredetűek születésükre nézve*; 2-ör *fizessenek 100 aranyat*, 3-ör *tegyenek polgári esküt le az elejökbe szabandó forma szerint*. Az *Incola*, lakós megint kétféle; egyik, kik a városban ben *háztartók*; más, kik csak a *külvárosokban*, *in suburbis*. S már csak ezeknek is egyenlő polgári joguk nincs. Az *oláhság* sem a polgár, sem a lakós *incola* közt helyet nem talál, hanem merőben idegen, melynek semmi polgárijoga nincsen!

Ezen elveken gyökereztetik talán ma is a szászok a polgárság állomását. Nem sok foganata van előttük e részben még most is a királyi Rendeleteknek miszerint a királyi földön *nincs más földes-úr, csak a király!* Az úgy nevezett *allodialis Cas-*

sák *ex fundo publico*, közhasznú jövedelmekből gyűjtetnek; de azokból az oláhságnak mi sem adatik, mintha azok csak valamelyik s nevezetesen csak a lutheranus vallásköveteknek volnának tulajdonaik. Ily erőszakos *ralásukban* fölsegítettnek néha, közbeszóló Rendeletek által is, milyen sub Nr. Gli. 7418. 1798. és Nr. 2055. 1819. Nr. 1146. 1826. a mely utolsóban megtiltatik, hogy a diszunkta Ekkleziák számára *ex Cassis allodialibus seholt, semmi segély ne adassék.*

Így valóban fogamatlanná tudták tenni a Compilata Constitutio 1664-ik évrőli 3-ik rész 13-ik szak 6-ik cikkét; mert nem lehet mondani: *hogy ő kegyelmek a Peculium nevezet tollálása után, az addig való Privilegiumok szerint observáltatott szabadságuknál többet azzal maguknak nem vendicáltak volna; s abban nevezetes haladásokat, talán harapodzásokat próbálni nem késnek, midőn azt a thesist merik felállítani: hogy az országgyűlésének a szásznemzet kebelbeli ügyeiben még javaslati befolyása sincsen; és így a szásznemzetnek az összes törvényhozással szemben vetője van. Hol pereljen tehát az oláh?!!*

Író úgy vélekedik, hogy *Schuller* urnak három kérdésire az előadottakban meg van felelve; s a kérelmesek könyörgése méltó és egyenes igazságon épült állása némüleg ki van világítva; sőt a sem tulajdoníthatatik az ilynemű panaszlóknak hibául, hogy a mai adó rendszer szerint, az úgy nevezett *capitis taxák* miatt nem nagyobb. *Titulo Jobbagionatus* leszállíttatni törekedtek az *inquillinalis taxát* a brassai szászok, mintha a *töröcsváriak*, qua *Dominalis jurisdictio* alatt levők az 1754-beli új adórendezés szerint a *Colonusok* sorába volnának számítandók. Mit a brassai Magistratus speculationból sürgetni nem áttallott, de a bizottmánytól megtagadó választ kapott januar 18-kán 1755-ben ezen szókban: *Evidens est, antehac etiam in pago Zernyest omnes qua liberos Valachos; in pago Ujfalu 95 capita patrum familias qua liberos Hungaros, 18. qua liberos Saxones. In pago Tohány 175 qua liberos Valachos; in pago Vledény omnes qua liberos Valachos conscriptos fuisse, nec ullam in iis conscriptionibus Domesticis antiquioribus Jobbagionum, aut Inquillinorum mentionem occurrere, proinde non videtur Commissioni, qualiter id novum aut praejudiciosum per Saxones censeri*

tunc possit, quod antehac ultronee a domesticis conscriptionibus, illiusque Magistratus membris ex usu venit, factumque est. Quare Commissioni conditionem Contribuentium in conscriptione domestica observatam, et in ipsa combinatione retentam, et per suam Majestatem semel ratihabitam, immutare integrum non videtur. *Liberisque*, prout Magistratus desiderabat, *Jobbagiones non substituit*, imo hac etiam vice, firmam, ratam, distincteque observandam iterato pronunciat. (E. Cartoph. C. Sam. Kemény — Protocollo videlicet Commissionis p. 599. Tom. 21. —) E köpeny alatt, hogy Jobbagionalis taxát fizetnek: tehát *jobbágyok*, a Stratagema nem sült el. —

Reménylik azon oláhhelységek, hogy a most behozandó új Urbarium alkalmatosságával ki fog világosodni, miszerint azon taxák, collecták, melyeket a szászok az oláhságtól fölvenni megbizattak, nem *urbarialis*, nem *dominialis taxák* hanem *libertinalis* a legrégibb időktől fogva lejövvő *Censusok*, mégpedig olyanok, melyeknek az új adórendszer behozatalával, valamint a *quingagesimának* le kell vala szállíttatni, és a melyek fölvételebeli jogról az *ususal* — mi nem

törvény — egyébbel bajosan fog a *szászság* bizonyíthatni. —

Midőn *Zsigmond* király 1405 évi 13-ik *articulusa* szerint a *libera villák* csak azon *Strenákat* fizeték, melyre magukat alku szerint, külön kiváltságlevelekben kötelezték, és seholt uri-szolgálatról ezen jószágokban szó sincs, hogy lőnek tehát azok szászok jószágai? kik nem egyébbel, hanem a várak építésére *conservatiojára* Censussal tartoztak. Ezek a szászokról levétettek, az oláhság által pedig a rendes adó által bőven kipótoltattak.

Végezetre, mi az oláhság azon panaszait illeti, melyek *facti kérdések*, azok bebizonyítását maga helyen és idejében várhatni. Bir-e a szász *natio* valamit *jure nobilitari*? mert nem minden *Incorporationale Privilegium Donatio*; nem olyan, mely *proprietatis* just adna a föld tulajdonáról. Mik azok, mikről el lehet mondani hogy *nobilitari jure* biratnak?

T o l d a l é k .

Légvégül nem lehet elhallgatni Schuller úrnak (103 l.) felhozott ezen valóságos *rabulismusát*; így szolván: *„Azáltal, hogy az 1811-beli országgyűlésen a szász nemzet magát az 1804-beli szabályozással megelégedetnek nyilatkoztatta, az oláhok abban gyökerező jogállása is alkotmányos és törvényessé vált.*

Ez a' törvényhozásnak különös eszméje! E' szerint akármelyik nemzet a kebelbeliek jogai iránt statutái által rendelkezhetnék, s még királyi megerősítést sem kellene nyernie! holott akármelyik nemzet is, a' személy és vagyon bátorságát, szabadságát változtató intézeteket az öszves törvényhozás közbejötte nélkül nem teheti; hogy tehetne ilyet a szász natio, melynek statutája törvény által megszentésitve nincs.

Különös kívánatok: az oláhság legyen megelégedve azon állapottal melyben van, mert igazság, hogy az *allodialis cassák* jöve

delméből ekklesiájoknak rész ne adassék; is gazság hogy az oláh fizesse a szászok papját; sőt még a disunitus oláh pap is fizessék saját természetményéből a szász papnak a dézmát *) sat.

Azt állítja Schuller (141 l.) hogy az oláhok csak *incolák* nem *civisek*, és nem mint oláhok, hanem csak úgy mint naturalizált — vagy nationalizált — szászok kérhetnek egyenjogot.

Hát azon földön mely az Andreanumban nem foglaltatik, nem is az által kapták, hanem inkább oláh mint szászföld, nem a szászok naturalizálódtak-e? Mikint szállották meg azon districtusokat, melyek nincsenek in fundo Regio? és az Andreanumban teljességgel nem is foglaltatnak? pl. *Brassó, Beszterce, Talmács, Szelisztye* sat. mikor volt szász földé?

Az új birtokosoknak in fundo Regio földeik iránti tulajdonosi jogát, személyes szabadságát és törvényelőtti egyenlőségét elismerik (p. 102. Prot: Diaetalis 1791. p. 151); de nem kérdik, kik voltak a Regius funduson lakott nép, praedialisták, kenéziátusok?

---

*) Volt példa rá, hogy az unitus papok is szorítottak arra,

mert merőben csak nem volt *desertum*. Ha a fundus Regiuson kívül, ma szászkéz alatt létező oláhság számát egybe számíljuk, bátran lehet mondani: hogy a *villák* és *lelkek* száma is több felénél oláhság.

A naturalisatio, valóban megtörtént az első megtelepüléskor és a sűrű incorporatiók által. Miként tekinthetik tehát mégis minden közjövedelem szász *fundusnak*, miből még az egyházak is kizárattak. Tudni való, hogy az oláhság, melynek kezéből minden administratio kivételt a szászság által, *maga nevében*, mint oláh nem rendelkezhetett, s ha rendelkezett is, arról iromnyokat (mik kezéből kivétettek) nem mutathat, s éppen azért lehet mondani: *spoliáltatott*; de hol vannak azon számadások, mik közjövedelmekről tétettek? hát ezekbe nem fizetett-e azon oláh, kinek adóját király számára is a szászság vette, csikorta fel? Ha a szász nemzet adósságait az allodialis Cassák fizettek, azokba nem tettek-e semmit az oláhok? avagy bár azokbul mik közösök valának; pl. erdők, vizek hasznából, az úgy nevezett *Nationale Andreanum* szerint.

E hires Andreanum kezdetben nem az egész natioé, hanem csak a szebeni Provin-

ciaé vala, ha az egész fundus Regiuson lakó népe nem volt; úgy bizonyosan a még akkor nemzetté nem alakult egész szászságé sem lehetett Erdélyben.

Nem lehet azon csudálkozni; hogy a szászság saját Ekkleziáit kívánta a közjövedelmekből praeferenter dotálni; de lehet csudálni, hogy a közösből részeseit polgártársaitól, kik csupa incorporatio által is már *concivesekké* váltak a vallás különbözése ürügyénél fogva — melyről a Reformatio előtt szó sem volt — megtagadták, és még most is ebbeli igazukat vitalják, holott in *fundo Regio Canonica portio* sehol nem adatik. *)

Az oláhság in *fundo Regio* nem akar a dézmaadás alól eximáltatni, hanem csak azt követeli, hogy azt ne másnak, hanem saját papjának adja; a dézmajövedelmek, a *quingagesimák* surrogatumává válván; miután az oláhság is szántóvető emberré vált, és még *a magyar vagy egyéb dézma adó emberek is az oláhok határán majorkodnak vala*, az apr. 3-ik része 5-ik címe 2-ik cikke szavai szerint, miből viszont a következők,

---

*) Trausch pag. 35. not.

hogy még 1559 tájatt is volt az oláhoknak
előn határa — földé — mit nem szász adott
 nekik.

Ha a vallások tekintetéből kellene a dézmák s közjövedelmek elosztását mérni, ekkor a régi királyok alapítványaiából, mik csak katolikusokra valának intézve azon elv szerint: *a Lutheranust éppen semmi sem illetné*. Kegyes alapítványai egyes személyeknek itt nem érdekeltetnek.

A többször érdeklett *jograblási vádki-fejezést* — mondjuk akármi más szelid szavakkal ki — nagyon meg componálják az Approbatalis törvények, s ezekben helyezett bizalom; de a melyek az oláhok ezen osztályára, kik libertinusok voltak, nem alkalmazhatók, hanem csak a földes-úri-kéz alatt álló classisra. Megcomponálják azonsok határozó rendeletek, és törvény formáján hozott ítéletek, melyekről általában ellehet mondani: *contra tacentes omnia jura clamant* óvakodnak azonban azoknak igazolásától, mik II. József és Mária Theresia által 1781. 1786 sat. költék (p. 68.) holott az Emancipatiót és vallások dolgát illető szabályok visszahiva nincsenek. Óvakodnak alkalmaztatni a királyi adományok stylusát *salvo jure alieno!* biztoson felhozzák azon-

ban az olyan rendeleteket, melyekben a *Törvényhozás* a kormánynyal együtt örökös kezet fogtak.

Ilyenek azon igazság elismerésére, hogy a közjövedelemből minden vallást részesíteni kell pl. 1825-ben 11543 kormányshéki szám alatt (Tausch p. 34) ez rendeltetett: hogy az allodialis cassákholi részesítés mértékére nézve conventiókat kell elprobálni és sikeresíteni, hogy a földesuri kéz alatt levő birtokból egy egy appertinentiás telket a disunitus papok dotatiojára kárpotlás mellett ki kellene szakasztani. Ez utolsóra a földesuri fölősbirtokkal dicsekvő szász nemzet tagadta meg leghangosabban az engedékenységet (Tausch p. 35); s e mellett állandóul harcol, hogy mit sem ad abból, mi valóban nem sajátja.

Mi a képviseleti jogot illeti; bátran ismételhetni: *contra tacentes omnia jura clamentur*. A szászok valósággal nem képviselői, hanem a képviseletből kiszorítottai az oláhoknak. Midőn tiszta oláhvilláknak csak saját kerületeikben adnak némi képviseleti joggyakorlatot, de hol elegy laknak az oláhok a szászokkal még azt sem, annál kevesebé a híráskodásban és nemzeti gyűlésekben, holott számuk arányához képest ré-

szesedniök az igazság kívánja ; mit legújabb Rendeletek sem tagadtak meg. De nem is láthatni, hogy a szászok in *fundo Regio* az oláh fölötti rendes bíróságot, — ha *concivisnek* nem tekinti — minő alkotmánynál fogva tulajdonította magának ? Az úgynevezett *dominale forumok* 1798-ban 7828 szám alatt el-töröltetvén, ezek visszaállítása 1836-ban 4293 udvari szám alatt viszont az oláhok meghallgattatása nélkül történt ; 's így az oláhság mai időben még szorosabban szász kéz alá szorult. Ugyanis legtöbb per foly ma is oláh és oláh között, a bíróságnak nem mondhatni káratlan befolyásával, mely nem idegen köztük mentől több pereket támasztani !

Ha oláh község szász községgel perelni akar, annak úgy szólva nincs *forum* ; vagy *judex in propria causa* ; megfoghatlanok ennél fogva azon határozások, melyek által az oláhság *de bono jure* pörfolytatásra utasítatik az itt elősorolt sérelmekre nézt ! mi által ki van mondva a' *summus justitarius* által : *hogy látom igazságodat, de perel érette* ; mikép utasíthat a Törvényhozás valakit *ad viam juris*, ha látja hogy nincs igaza ? Lehet-e föltenni a kormánynak abban

gyönyörködhetését, hogy népeit, melyeknek *békebírája* egy más ellen ingerelje harcra, ellenségeskedés - és elszegényedés-re? A királyi Felség jogai sérthetlenség: *circa negotia Cleri, Ecclesiarum, Fundationum, Educationis* ketségbe hozhatlanok! Miért kellene tehát egy vagy más vallást, mely éppen ezen ürügy alatt nyomatik, törvényújtára útasítani. E kívánsat valóban csak oda látszik vezetni, hogy az oláhságra mely ellen (Trausch p. 44) állítása szerint, a más két nemzettel a szász magát uniálta, egy hosszas pörhureczolodás után annak feje fölött — kinek nincs képviselte — *contra facientes* töressék el a páloa. —

Figyelmeztetés. E mű írója nevének ki nem tételére két oka volt a kiadóknak; egyik, hogy azt maga az író is úgy kívánta; másik pedig — s ez a fő és igen igazságos — nehogy anyagot szolgáltatson a *személyeskedésre*, mint ezt ily színű iratoknál még napjainkban is fájdalommal tapasztalhatni. — A kiadók különben is igen állhatatosan hiszik, miszerint méltányos kívánsat, hogy a t. c. olvasók, kivált az *érdekeltek* részéről, urbanitáshoz nem illő minden egyéb gáncsok félretételével csupán a mű érdemére terjeszszék ki bíráló figyelmüket.

T A R T A L O M:

	<i>Lap.</i>
Előzmény	13
Első fejezet. <i>Az oláhoknak a szá-</i> <i>soknál előbbitlétéről a mai</i> <i>ügynevezett szász földön . . .</i>	26
Második fejezet. <i>Az oláhok jog-</i> <i>állásáról a németek Erdélybe</i> <i>megtelepülése előtt . . . . .</i>	53
Harmadik fejezet. <i>Az oláhokon a</i> <i>szászok által elkövetett rablás-</i> <i>ról . . . . .</i>	77
Toldalék	84

NYOMDAHIBÁK.

<i>Lap.</i>	<i>sor.</i>	<i>helyett.</i>	<i>olvasd.</i>
14	3	<i>adductus</i>	<i>adductis</i>
29	21	ugyan a fennev. királytól	Posthumus Lászlótól
37	6	Kalánlelke	Kalántelke
45	2-ik jegyzet	Idem Cod. Dipl. T. 4. V.	Idem Cod. Dipl. T. 4. V. 4. etc.
—	21	szászszék	7 szászszék
69	9	<i>aliquae</i>	<i>aliaeque</i>

